

ETBIN KRISTAN

SAMOSVOJ

DRAMA

ZALOŽIL L. SCHWENTNER
V LJUBLJANI

SAMOSVOJ

DRAMA V PETIH DEJANJIH

SPISAL

ETBIN KRISTAN

LJUBLJANA 1910

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

172D

0000172 D

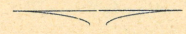

N 469/1971

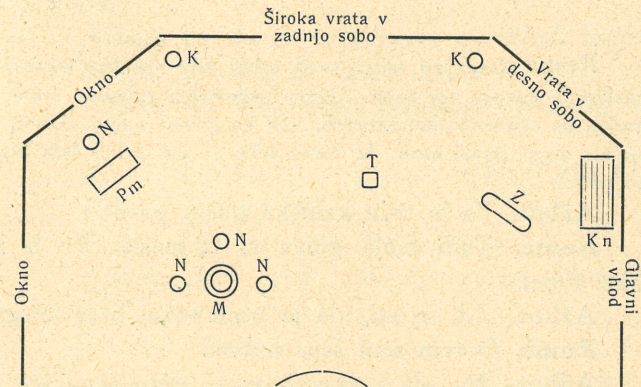
N 1761

OSEBE:

- Ivan Romè, veleposestnik na Preljevem, arheolog (40 let).
  - Minka, njegova žena (38).
  - Ivanka, njiju hči (19).
  - Miha Ažbot, oskrbnik (44).
  - Peter Mižan, profesor (38).
  - Marjana pl. Stramonova, Ivanova sestra (34).
  - Gašpar Sitnik, uradnik pri okr. glavarstvu (29).
  - Luka Starc, sluga na Preljevem (55).
  - Anton Lukežič, (45)
  - Šimon Grjavec, (26)
  - Janez Ločnik, (30)
  - Matej Komar, (40)
- } kmetje.
- Kmetje (kočarji), kmetice, delavci, dva orožnika.

PRVO DEJANJE.

Velika soba v Rometovem gradu na Preljevem. Stara, dragocena oprava. Preproge po tleh; na oknih in vratih zagrinjala. Zadej v kotih stebriči s starinskimi kipi. Manjše plastike tudi na pisalni mizi.

- K = Stebriči s kipi
- Z = Zofa
- Kn = Knjižnica
- Pm = Pisalna miza
- M = Salonska miza
- N = Naslanjači
- T = Taburet

Romè (sedi pri mizi; pred seboj ima nekoliko starinskih okraskov in novcev, ter papir. Očitno zadovoljen ogleduje denar in okraske, pa semertje kaj zabeleži, tudi ko govori z njim Ažbot, ki stoji na drugi strani mize. Iz desne sobe se sliši nekaj časa Ivan-kino petje).

Ažbot. To je trda kmečka buča, gospod!

Romè. Tudi moja glava ni iz masla. To bi že lahko vedeli.

Ažbot. Zdi se mi, da je trma tukaj brez koristi.

Romè. O tem sem sam sodnik.

Ažbot. No, da; pa vendar — tisto zemljišče ni vredno petdesetih forintov, kaj še petsto.

Romè. Petsto sem dejal. Toliko sem ukrenil, pa mir besedi.

Ažbot. Pa se bojim, da ga sploh ne dobimo.

Romè. Lep mož, ki se boji!

Ažbot. Je pač križ. Komar se je zaljubil v ta kos sveta, pa gode svojo, naj mu pravim, kar hočem.

Romè (vstane). Brez prerekanja: Imeti moram tisto zemljo; moram! Vi pa glejte, kako izvršite moj ukaz. Toda: Čim prej!

Ažbot (v zadregi). Še nekaj je, gospod.

Romè. Kaj še?

Ažbot. Treba bo najeti delavcev —

Romè. Najemite jih.
Ažbot. Agent mi jih ponuja s Hrvaškega — iz Like. Naši so že prevzetni.

Romè. Vaša briga ni moja skrb. Uredite, kakor je treba.

Ažbot. Le da bi mi pozneje ne očitali bogvekaj.

Romè. Uredite, pa mirna Bosna.

Ažbot. Ali Vam smem popoldne predložiti račune za žito?

Romè. Popoldne? — Danes? — Ne. Čitati hočem.

Ažbot. Torej jutri?

Romè. Jutri? — Ne. Ne bo časa.

Ažbot. Rad bi že zaključil knjige. Drugače mi pride vse v nered. Teško je to —

Romè. Gospod Ažbot, petnajst let ste že pri meni. Ali sem jaz za račune na svetu, ali so računi zame?

Ažbot. Da, da. Razumen. Vi ste gospod, jaz pa Vaš sluga. Kakor ukazujete, tako se zgodi.

(Ažbot se pokloni in hoče oditi. V tem pride skozi glavna vrata Mižan. Ažbot ga pozdravi s poklonom.)

Romè. Čujte, Ažbot! Če ne pojde nikakor drugače, pa pokličite Komarja sem.

(Ažbot se še enkrat pokloni in odide.)

Mižan. Aha — si že zopet kaj izkopal? Kaj pa imaš novega?

Romè (ga ni takoj opazil). A — Mižan? Sedi, sedi.

Mižan. Kaj pa imaš zanimivega? (Sede.)

Romè (bolj živahno kakor doslej). Lepe reči! Vidiš: Rimljani in Slovani skupaj. Glej, v eni zemlji oboje.

Mižan. Čestitam. Kaj pa je? (Vstane.) Ali si že vse pregledal?

Romè. Pregledal — vse. In tudi že vse popisal. Sedaj pa — —

Mižan. Kaj pa še? (Stopi k mizi in ogleduje predmete).

Romè. Ne upam si povedati.

Mižan. Kaj si ne upaš?

Romè. Našel sem dva noža in ost sulice. Vse kamen. Nedvomno zgodnji neolit.

Mižan. Resnično?

Romè. Resnično. Pa vendar se ne upam verjeti.

Mižan. Kako za božjo voljo ne bi verjel, če si našel?

Romè. Seveda. Toda — če bi bilo le neumevno naključje —

Mižan. Ali mi ne bi pokazal?

Romè. Bi. Tebi bi. Le sedaj še ne. Najprej se moram prepričati.

Mižan. Kaj pa hočeš?

Romè. Vse tri reči sem našel pod Martinovim gričem, prav na meji. Če je še kaj, mora biti na Komarjevi zemlji. Tam bi moral kopati.

Mižan. Pa poizkusi.

Romè. Zemlja ni moja. Komarjeva je. (Hodi po sobi.)

Mižan. Kaj to! Reci mu prijazno besedo, pa Ti dovoli.

Romè. Da mi lahko zopet prepove, kadar hoče.

Mižan. Kaj bi rajši pustil stvar?

Romè. Pustil? Dragi moj, če izkopljem, kar upam, dobim najmenitnejši dokaz v roke. Kaj bi puščal!

Mižan. Saj ne smeš. Če lahko obogatiš znanost —

Romè. Ah, znanost!

Mižan. Razumem Te. Ampak tako skromem le nikar ne bodi. Zadoščenje bo seveda Tvoje, toda korist bo le imela znanost.

Romè. Malo mi je mar! Nikar ne bodimo farizeji.

Mižan. Farizeji? Kje za božjo voljo je pa tukaj —

Romè (se ustavi, nasloni na mizo in prekriža roke): — farizejstvo? Tam, kjer pripoveduje človek, da hoče služiti znanosti, domovini, ljudstvu, človeštvu . . . bogve komu in čemu.

Mižan. No, no, če bi bili vsi sodniki tako strogi, bi bilo treba desetkrat več ječ.

Romè. Nič jih ne bi bilo treba. Še teh ne, ki jih imamo.

Mižan. Ampak kako bi bilo mogoče, da se ljudje vzajemno podpirajo, da se združujejo za delo, za boj, kaj vem za kaj, če bi bil na svetu sam egoizem?

Romè. Vse iz egoizma. Seveda, kdor ne more hoditi sam, si kupi berglje. Brez njih je pa bolje.

Mižan (se nasmeje). Dobro, dobro. — Pa mi rajši povej, kaj misliš storiti, če ne moreš kopati dalje?

Romè. Kopal bom dalje. Saj ni morje.

Mižan. Pa si dejal, da nočeš prositi Komarja.

Romè. Kupil bom tisti svet.

Mižan. Kaj sta se že pobotala?

Romè. Nič. Mojemu oskrbniku je celo dejal, da ne proda.

Mižan. Da ne proda?

Romè. Nič ne de. Krompir ali kar že sadi, ni vredno toliko kolikor dokumenti, ki jih iščem.

Mižan. Zanj je morda vredno še več.

Romè. Zame ni.

Luka (vstopi v vidni zadregi). Oprostite, gospod —

Romè. Kaj pa je?

Luka. Trije kmetje so zunaj . . . Dejal sem jim že, da nimate časa.

Romè. Čemu si se zlagal?

Luka. Ukazali ste —

Romè. Da odpravi tiste ljudi, s katerimi nimam opravkov.

Luka. Torej —

Romè. Ali sem dejal, da nimam časa? Povedal bi jim bil resnico.

Luka. To je težko.

Romè. A! — Zakaj?

Luka. Čeprav so le kmetje —

Romè. To je vseeno. Naj pride grof luksemburški. Nisem ukazal, da odpravi samo kmete.

Luka. Če bi jim kar rekel, da nočete govoriti z njimi, bi Vas opravljali, da ste ošabni, prevzetni —

Romè. Kakšen sem, že vem. Ljudje naj pa mislijo, kar hočejo.

Mižan. Morda bi pa bilo vredno slišati, kaj bi radi. (Luki) Ali ste jih vprašali?

Luka. Seveda sem. Ampak, kdo naj jih razume? Govorili so o vodah —

Mižan (Rometu). Nemara pa imajo le kaj zate.

Romè. Ne verjamem.

Luka. Eden je menda našel nekaj.

Romè. Hm.

Mižan. Vidiš! Poklical bi jih. Saj jih lahko odpraviš, kadar hočeš.

Romè. Nič se mi ne ljubi, ker ne verjamem, da bi bilo kaj. Pa naj bo izjema. Naj pridejo.

Luka. Takoj. (Odide.)

Mižan. Ali nisi preveč delal zadnje čase?

Romè. Zakaj misliš?

Mižan. Če Ti niso živci preveč razdraženi?

Romè. Moji živci so krepki in zdravi.

(Sliši se trkanje.)

Mižan. So že tukaj.

Romè. Prosto!

(Lukežič, Grjavec, Ločnik vstopijo.)

Lukežič. Dober dan, gospod.

Romè. Dober dan, dober dan. Kaj bi pa radi?

Lukežič. Slišali smo, da pojdete v Ljubljano.

Romè. Kdo Vam je pa povedal?

Grjavec. Govorili so.

Romè. Ali tudi govore, da smrčim, kadar spim in da mi je zelje ljubše od repe?

Grjavec. Ne, tega ne govoré.

Romè. Čudno. Pa bi bilo prav tako zanimivo.

Ločnik (ponižno). Ljudje ne vedo tega.

Romè. Tako, tako. Pa kaj, če grem v Ljubljano?

Lukežič. Tako — menili smo se.

Grjavec. Vsi. Iz cele fare smo bili skupaj.

Lukežič. Saj veste, kako je z Melnico.

Grjavec. Prokleta voda!

Ločnik (ponižno). Pri nas pravijo, da je hudičeva.
Odpustite.

Mižan. Škodo Vam dela, kaj?

Romè. Nič ne vem. Razložite.

Lukežič. Bog pomagaj, poizkusili smo že, kar se je dalo.

Grjavec. Povsod smo že bili, tudi v Ljubljani.

Ločnik. Take vode ni več na svetu.

Mižan. No, no —

Lukežič. Saj zlodej sam ne ve, kod naj teče.

Ločnik. Res, res. Danes meni, jutri tebi.

Grjavec. Kadar bi je bilo treba, je suha, kakor žejno grlo.

Lukežič. Naenkrat se razlije jezero po mojih njivah —

Grjavec. — pa spet po mojem travniku —

Ločnik. — pa mi posuje svet s peskom, kakor da bi peklenšček hotel zidati —

Lukežič. — ali pa odtrga Tomažu pol lehe.

Romè. Dobro, dobro. Ampak kaj hočete od mene?

Lukežič. Učeni ste.

Mižan. Gospod Romè ni inženir.

Grjavec. Nihče nam noče pomagati.

Lukežič. Gospodje nas poslušajo, izprašujejo, obljubujejo —

Ločnik. — ampak naše besede so jim toliko, kolikor volku zvonjenje.

Romè. Verjamem Vam vse, toda —

Lukežič. Pa smo mislili, če greste v Ljubljano, —

Grjavec. — bi jim lahko drugače zagodli kakor mi.

Lukežič. Mi ne znamo tako povedati.

Grjavec. In Vas bi se ustrašili —

Ločnik. — ker ste gospod in učen.

Romè. Motite se, ljudje. Nihče se me ne bi ustrašil.

Grjavec. Prav gotovo bi se.

Romè. Saj nimam ognjenega meča kakor arhangel Mihael.

Lukežič. Pa vemo, da ste velik gospod.

Romè. Melnica dela škodo Vam. — Ni res?

Grjavec. Kajpada.

Romè. Torej je to Vaša reč.

Lukežič. To že.

Romè. Jaz imam svoje naloge, Vi pa svoje. Vsak si mora pomagati sam.

Grjavec. — ampak —

Romè (vzame nekaj predmetov z mize in jih pokaže kmetom). Ali poznate to?

Lukežič (ogleduje s tovariši predmete). Vi zbirate take reči.

Romè. Ali veste kaj pomenijo? Kaj nas uče? Kaj dokazujejo?

(Kmetje molče in se spogledujejo.)

Ločnik. To je preveč učeno.

Romè. Ali bi se kaj brigali za te reči? ... Kajne da ne? Vidite. Mene brigajo te reči, druge pa ne. Je že tako in ne more biti drugače.

(Premor.)

Lukežič. Kaj naj počnemo reveži, če nam ne pomaga nihče? Gospodje delajo postave, mi moramo slušati. Gospodje ukazujejo, mi moramo plačevati. Če jim kaj ni prav, nas kaznujejo; vprašajo nas ne. Kadar jih pa potrebujemo —

Mižan. Prijatelji, to je pomota. Gospod Romè ne dela postav, tudi ne pobira davkov ...

Grjavec. Gospod je pa vendar.

Lukežič. Mislili smo, da bo prihodnjic naš poslanec.

Romè. Tega ne bi bili smeli misliti.

Grjavec. Za najmodrejšega Vas imajo ljudje po vsem kraju.

Ločnik. In najmodrejši naj bi bil poslanec.

Romè. Moder je človek lahko zase, ne za druge. Ali razumete to?

Lukežič. Ne, gospod.

Romè. Pa razmišljajte. Morda uganete sčasoma. Mogoče, da tedaj ne boste volili nobenih poslancev več ... Glejte ljudje! Ohranimo si vsak svoje skrbi in

pojdimo vsak svojo pot. Ni treba, da bi bili zato hudi name. Tako je. (Stisne Lukežiču roko. Kmetje se spogledajo.)

Lukežič. Torej — ne bo nič?

Romè. Kakor sem povedal. Pa zdaj imam opravkov. Nič Vas ne gonim. Lahko ostanete tukaj. Morda bi se kaj pogovorili z gospodom Mižanom. Pa tam notri imam svoje zbirke. Tudi lahko pogledate, če hočete. Zbogom. (Hoče oditi. Kmetje ne vedo, kaj storiti. Ko je že med vrati, stopi

Ločnik z nerodnim poklonom za njim). Gospod!

Romè. Kaj bi pa še, Ločnik?

Ločnik (potegne nekaj malega denarja iz žepa; nekoliko skrivnostno). Glejte gospod, tole sem našel. To bi bilo za Vas, kaj?

Romè (pogleda). Kje si pa našel to?

Ločnik. V gadji jami, gospod. Vso sem prekopal.

Romè (mu vrne novce). Ne, to ni zame, Ločnik! Če bi rad žel pšenico, kjer si sejal koprive, imaš prav; toda če misliš, da je človek, ki ne kida gnoja, rojen tepec, nimaš prav. Zbogom. (Odide.)

Ločnik (v zadregi). Pa stavim glavo, da so to prav stari krajcarji.

Grjavec. Ha, ha! Za gospoda Rometa mora biti denar vsaj tako star kakor tisti cekin, ki so ga kazali Kristusu. — —

Lukežič. Kaj bi tukaj? Pojdimo.

Ločnik (hodi po sobi in jo ogleduje). Lepo je tukaj.

Lukežič. Ali bi rad, da bi bilo povsod kakor v Tvoji bajti?

Ločnik. Ne. Ampak če bi bila v moji bajti vsaj senca take lepote.

Grjavec (hodi okrog). Lepo je res.

Lukežič (Mižanu). Ne zamerite, gospod, zakaj se pa zbira taka stara šara?

Mižan. Zato, da učeni ljudje izvedo, kakšno je bilo v starih, starih časih življenje na svetu.

Grjavec (nezaupno). To se izve iz take ropotije?

Mižan. Seveda.

Lukežič. V starih časih? Pred sto leti?

Mižan. Več, več. Pred tisoč, tritisoč, desetisoč leti in še prej, še mnogo prej.

Lukežič (premišljeva). Jaz pa — če bi le razumel, kakšno je to življenje dandanes.

Ločnik (ki je ves čas ogledaval zdaj to, zdaj ono v sobi). Nemara se pa gospod Romè le še premisli.

Lukežič. Zdaj ne skuhamo z ugibanjem še soka ne. Pojdimo. Zbogom, gospod.

Mižan. Možje, verjemite: Gospod Romè je dobra duša.

Grjavec. Bo že, bo že. Pa zbogom!

Mižan. Na svidenje, prijatelji!

(Kmetje odidejo.)

Ivanka (pride iz desne sobe). Ah — sami ste, gospod profesor. Pa se mi je zdelo, da slišim glasove.

Mižan (pristopi in ji poljubi roko). Pravkar so odšli ljudje.

Ivanka. In ste ostali sami.

Mižan. Pravzaprav človek tukaj nikdar ni čisto sam.

Ivanka (mu ponudi z roko prostor na zofi, pa gre počasi k pisalni mizi, kjer potem sede). Bogve zakaj pravite to. Meni se zdi narobe.

Mižan. Ne vem. Meni je tako, kakor da se kaže skrivnostno življenje iz neumrle davnine —

Ivanka. Ah, take fantazije nimam. Ljubši mi je zadnji živi kočar od najdragocenejših Vener in Apolonov, če so mrtvi.

Mižan. Prezgodaj je, da bi znali prav ceniti značnost svojega očeta.

Ivanka. Nemara ni. Toda če mi zamerite, da imam srce polno živih želja —

Mižan (vstane). Da bi Vam zameril to?

Ivanka. Da hrepenim po vsem, kar še le bo, da ljubim celo svoje sanje, a le čislam, kar je bilo — (Vstane.)

Mižan. Lepe morajo biti Vaše sanje!

Ivanka (mu gre nekoliko naproti, toplo). Tako so lepe kakor gozd poleti, kadar je najgostejši in ves poln življenja, kadar je v vsakem žarku, ki se prikrade skozi veje, obljuba in v vsakem šumljanju upanje.

Mižan. Ivanka! Ne govorite s takim glasom! Vsaj meni ne.

Ivanka (se mu približa). Vam ne? . . . Če to ni moj navadni glas, nisem sama kriva.

Mižan (jo prime za roko). Tako mladi ste, pa ne veste, da človek lahko trpi, če se mu vsade želje v srce — —.

Ivanka. Kaj nam želje ne kažejo pota?

Mižan. A če drži pot v puščavo?

Ivanka (se na pol odvrne). To bi bilo žalostno.

Mižan. Ne za Vas, Ivanka. Ne govorim o Vaših potih, ki drže v obljubljeni deželi.

Ivanka. A — Vaša —? Ali si ne krči vsaka duša poti tja, kjer pričakuje srečo?

Mižan (izpusti njeno roko). Kaj se sme pričakovati? Vedoma se gnati v razočaranje je dovoljeno samo blaznim. (Gre v ozadje).

Ivanka. Razočaranje? ... To je mojim mislim nova beseda. Tako se mi polagoma razkriva moja površnost. (Gre na desno in se nasloni na knjižnico, neprenehoma opazuje Mižana.)

Mižan. Ivanka, meni je šestintrideset let. Ne čudite se razliki najinih misli. (Pride do pisalne mize in kakor v zadregi ogleduje predmete).

Ivanka. Vi štejete leta tako natanko?

Mižan. Ne vsak dan. Včasih jih je treba šteti, ker ni vsaki dobi dovoljeno vse.

Ivanka. Spominjate me, da sem bila še pred nedavnim Vaša učenka.

Mižan (odloži, kar ima v roki in se ji zopet približuje). Ne, Ivanka! Učili ste se pri meni zemljevida in zgodovine. Morda bi se jaz lahko pri Vas učil važnejših reči.

Ivanka. Važnejših?

Mižan. Živejših.

Ivanka (mu pride naproti). In Vi mi ne bi mogli biti več učitelj?

Mižan. Učitelj? ... Ne vem, Ivanka; danes ne vem, če bi še smel.

Ivanka. Zakaj bi ne smeli?

Mižan. Ne vem, če ne bi bilo bolje, da bi zamolčal.

Ivanka. Včasih ste me učili, da bodi človek odkritosrčen za vsako ceno.

Mižan. Da, da ... Takrat, ko sem Vas učil, ste imeli oči učenke, jaz pa sem Vas gledal z učiteljskim pogledom.

Ivanka. Sedaj pa —

Mižan. Moje oko bi se utegnilo izpremeniti.

Ivanka. In tedaj — ne bi smeli biti — odkritosrčni?

Mižan (jo prime za obe roki). Ivanka!

Ivanka. Bolelo bi me, če bi Vaša iskrenost izginila pred menoj.

Mižan. Bolelo bi Vas?

Ivanka. Močno bi me bolelo. Morda tako, da Vam ne bi smela povedati.

Mižan (ves razvnet). Ivanka! (Premaguje se na vso moč). Ne, ne sedaj! Preslovesna je ta ura ...

Ivanka. Tudi meni je, kakor da bi jo beseda motila. (Držeča se za roke si gledata v oči ... Prav tiho.) Obljubite mi le eno!

Mižan. Odkritosrčen bom! (Ona mu krepko stisne roko, še par trenutkov se gledata, potem pohiti on proti vhodu).

(Ta hip vstopi Luka.)

Luka. Gospodična, gospodična!

Ivanka. Kaj pa je?

Luka. Milostiva gospa svetnica se je pripeljala.

Ivanka. Teta?

Luka. Da, da.

Ivanka. Zakaj je pa niste pripeljali?

Luka. Saj — takoj —. S prtljago ima še opraviti.

Ivanka. Dobro. Ji grem pa naproti. (Pohiti k vhodu.

— Tu vstopi Marjana.)

Marjana. Dobro jutro, moje dete.

Ivanka. Odpusti, tetka, zakasnela sem. (Marjana gleda Mižana.) Dovolj, da Ti predstavim gospoda profesorja Mižana, očetovega prijatelja.

Marjana. Gospod profesor, drago mi je. Vaše ime mi je znano. (Mižan se pokloni.)

Ivanka. Ali imaš še kaj ukazati Luki, draga tetka?

Marjana. Hvala, ljubo dete. Naročila sem, kar je bilo potrebno. (Luka odide. Ivanka odvede teto k zofi, obe sedeta.) Gospod profesor, ni treba, da bežite.

Mižan. Pravkar sem se bil poslovil.

Marjana. Pa če se Vam ne mudi, nama lahko malo krajšate čas. (Mižan sede na taburet.) Tvoj papa je po opravkih?

Ivanka. Vrniti se mora zdajzdaj.

Marjana. Morda ostanem par dni pri Vas.

Ivanka. Res, tetka?

Marjana. Upam, da Vas ne bom nadlegovala.

Ivanka. Oče bo gotovo zelo vesel. Saj Te že dolgo ni bilo pri nas.

Marjana (vzdihne). Človek ima v mestu toliko dolžnosti.

Ivanka. Pet let je tega — ne — šest. A pri nas se ni menda nič spremenilo.

Marjana. Gospod profesor, kaj pa Vaša knjiga? Ali jo mnogo čitajo?

Mižan. Ne vem, milostiva. Založnik bi lahko povedal.

Marjana. Pravijo, da je zelo razburila svet.

Mižan. Ne bo tako hudo. Saj veste, milostiva, da boli nekatere ljudi vsaka nova beseda. Toda če hočemo spoznati resnico —

Marjana. Da, da, gotovo ste strokovnjak. Jaz seveda ne razumem tega. Govorili so pa v družbi mnogo o knjigi.

Mižan. Vem, milostiva. Posebno mnogo slabega. Za začetek je tudi to uspeh.

Marjana. Lepo je, če je človeku osebno prepričanje več vredno od osebnih koristi.

Ivanka. Gospod profesor je poštenjak v življenju in v znanosti.

Marjana. Ne dvomim. Naloge, ki jih imajo ljudje, so pač različne.

Romè (naglo vstopi). O, Marjana! Zdrava! Kdaj si pa prišla? Ne da bi nam bila kaj pisala.

Marjana. Da, prišlo je tako nagloma.

Romè. Pa tudi Stramon nam ni naznanil. No nič ne de. Saj veš, kako je pri nas. — Ivanka, ali me je kdo iskal?

Ivanka. Menda ne, oče.

Mižan. Tukaj ni bilo nikogar.

Romè. Prokleti Komar! Mislil sem, da že davno čaka name.

Marjana (poizkuša dati besedam šaljivo barvo). Svojih domačih izrazov se pa še nisi odvadil.

Romè. Čemu? No, kaj mi pa poveš novega? Na Preljevem je kajpada vse pri starem.

Mižan. Dragi Romè, dovoli mi, da se poslovim.

Ivanka. Spremim Vas, gospod profesor. Itak imam opravka v vasi. Saj dovoliš, tetka.

Marjana. Le pojdi, drago dete. Vobče prosim, ravnajte, kakor da me ni tukaj.

Mižan. Milostiva!

(Mižan in Ivanka se poslovita. Marjana sede na zofo, Romè si pri-makne naslonjač, tako da ni preblizu sestri.)

Romè. No, kaj je novega, Marjana? Kaj počenja Stramon?

Marjana. Dragi Ivan, Ti si svoboden, pa Ti bo morda težko, razumeti njegov položaj.

Romè. Zakaj pa? Ali je ta položaj tako nenavaden?

Marjana. Težaven je, zelo težaven.

Romè. Tako? Zdelo se mi je včasi, da sem slišal drugače. Ugledna služba, lepa plača, sijajna bodočnost.

Marjana. Da, moj mož ima sijajno bodočnost. Izvrstno je opisan; ekselencna ga nenavadno čisla. V kratkem pride gotovo k ministrstvu. To mu je že obljubljeno.

Romè. To gre torej kakor po loju.

Marjana. Tudi na Dunaju vedo, da je malo takih uradnikov, tako vestnih, zanesljivih —

Romè. Čestitam.

Marjana. Stramon lahko upa, da doseže sčasoma najodličnejšo stopnjo.

Romè. Torej si prav dobro ugenila. Morda bom moral še svoji sestri reči prevzvišena?

Marjana. Tvoja dovtipnost se še ni obrabila.

Romè. Kaj še! Prav tak sem, kakršen sem bil.

Marjana. To je Tvoja sreča. Pri nas mora biti drugače.

Romè. Vem, vem. Vse uglajeno, dostojno... No, vsak je sam svoj. Toda povej mi rajša, kaj bi rada. Saj imaš v Ljubljani toliko važnih opravkov, da nisi prišla brez vzroka. In zabave imate tam tudi več kakor na Preljevem. Tukaj izhajamo brez zabav.

Marjana. Ljubi Bog! Kar imenuješ zabavo, je pri nas dolžnost.

Romè. Hvala Bogu, da vsaj ni kakor Herkulovo delo, kaj?

Marjana. Ti se nisi nikdar brigal za take reči. Bržčas Ti ni prirojeno.

Romè. Nič ni hudega. Moja zadovoljnost se ne naslanja na žurfikse, bale, soareje —

Marjana. Lepo je, da poznaš družabne naloge vsaj v teoriji.

Romè. To zahtevajo, kaj? Družba je res okrutna... Toda brez šale: Kaj res morate biti taki sužnji? Kaj pa bi bilo, če bi si Tvoj mož s prvim vabilom, ki ga dobi, prižgal dobro smodko?

Marjana. Ivan!

Romè. In če bi vsem velerodnim in presvetlim marionetam, ki hočejo zastoj večerjati pri njem, povedal, da si v gostilni lahko izbirajo po jedilnem listku?

Marjana. Ivan, kako pa govoriš! Pomisli vendar: Če že ne bi bilo konvencionalnih zakonov, po katerih se razlikuje višja družba od navadnega ljudstva —

Romè. — kakor domača žival od gozdne —

Marjana. — je vendar naša usoda v marsičem odvisna od —

Romè. — Vaših parasitov.

Marjana (vstane). Strašno! — Življenje v tej puščavi na kmetih Ti vendar škoduje.

Romè. Pa mi moji živci nič ne javljajo tega.

Marjana. Le nekaj časa bi moral živeti v Ljubljani, pa bi kmalu opazil —

Romè. — koliko lutk je na svetu...

Marjana (hodi). Neprijetne naloge pa res ne znaš olajšati človeku.

Romè. Sedi, sedi. Zakaj pa nisi že davno povedala, kakšno nalogo da imaš? Čemu pa slepomišiva?

Marjana. Težko se loči ponižna beseda od jezika. (Sede na naslonjač.)

Romè. Zatorej ni treba ponižnosti. Beseda ni poklon, ne klečalo.

Marjana. Kam naj gre sestra, kadar je v skrbeh, če ne k bratu?

Romè. Skrbi Te tarejo?

Marjana. Če bi bolje poznal družabno življenje, bi lahko razumel.

Romè. Ker ne razumem, razloži, kar je treba.

Marjana. Dolžnosti ljudi v našem položaju so drage.

Romè. Skrbi so torej denarne?

Marjana. Razlika je ta: Navadni ljudje lahko pravijo: Toliko imam, to si moram razdeliti. Pri nas pa: To zahteva položaj, to mora biti.

Romè. Spoznal sem že nekoliko Tvoje nazore. A kje se stvar dotika mene?

Marjana. Ivan, Stramon potrebuje nujno deset-tisoč kron.

Romè. Nujno?

Marjana. Neizogibno. Veš, težko mu ne bi bilo, dobiti posojilo. Saj ima take sijajne zveze —

Romè. Pa zakaj —

Marjana. Ampak tem ljudem vendar ne more povedati, da je v stiski.

Romè. Pa zakaj —

Marjana. Danes prositi človeka za menični podpis, jutri ga pa sprejeti v svojem salonu — to ni lahko. Vidiš, zato prihajam k Tebi.

Romè. K meni.

Marjana. Če nam Ti posodiš, ne bo nobene prisiljenosti, nobene napetosti zaraditega.

Romè. Marjana, treba je, da se razumeva.

Marjana. To bi od srca rada.

Romè. Zdi se mi, da si dobila doto in delež po očetovi smrti pravično kakor vsi otroci.

Marjana. Saj nisem nikdar ugovarjala.

Romè. Zato gre namreč, če sem Ti še kaj dolžan.

Marjana. Bog obvaruj.

Romè. Sam sem mislil tako.

Marjana. Ne veš pa v svoji samoti, kako drago je življenje na eksponiranem mestu.

Romè. Ni treba, da bi vedel. Če je Tvoj delež splaval po vodi, ali če se je izkadil v zrak —

Marjana. Ne, ne. Le gotovine ni ta hip.

Romè. Če se je zgodilo to ali ono, mi nič ni mar. Meni seveda ni soditi. Meni se sploh ni vtikati v tuje reči. Vsak mora sam skrbeti za svoje življenje.

Marjana (vstane). Ivan! Ti me odbijaš!

Romè (vstane). Nemara se ne bova razumela. Ti imaš svojo družbo, jaz imam sebe. Vso moč zajemam iz sebe, vse cilje imam v sebi in tudi vse zakone.

Marjana. Toda Ivan, brat moj, denar Ti vrneva.

Romè. To bi bil konec dejanja, kateremu vobče ni treba začetka.

Marjana. Ti živiš tako izven življenja, da morda niti ne razumeš, kaj je denarna stiska.

Romè. Vem, da je to vse onstran reke, čez katero si ne želim mostu.

Marjana. Bojiš se morda.

Romè. Ne, ne. Kar se godi na tujih zvezdah, ne more plašiti zemljana . . . Ostani na Preljevem, Marjana, dokler Ti je všeč. Mojo ženo in Ivanko bo gotovo zelo veselilo.

Ažbot (naglo nastopi). Gospod Romè! (Opazi Marjano.)
Oh — oprostite —

Romè. Kaj pa je?

Ažbot. Komar je doli.

Romè. A — vendar! Pripeljite ga sem. Dovolj, Marjana —

Marjana. Prosim, ne daj se motiti.

(Ažbot odide.)

Minka (vstopi iz desne sobe). O, Marjana! Da nas Ti posečaš! Bodi pozdravljena! (Da ji roko.)

Romè. Minka, poskrbi, kar je treba, poskrbi. Saj veš, da sem v teh rečeh pravi nevednež.

Minka. Pridi, pridi! (Odvede Marjano na desno zadaj.)

(Romè gre k pisalni mizi. Ažbot in Komar vstopita.)

Komar. Dober dan, gospod Romè.

Romè. Dober dan, Komar!

Komar. Prišel sem, ker ste na vsak način hoteli govoriti z menoj. Čeprav ne bi bilo treba.

Romè. Seveda ne bi bilo treba. Pa sedite.

Komar. Rajši stojim.

Romè. Kakor hočete. Ne bi bilo treba, pravim, če bi bili kar na kratko sklenili kupčijo z gospodom Ažbotom.

Komar. Pa je nisem.

Romè. Zato je bilo treba, da ste prišli. Sicer ne razpravljam rad o kupčijah; toda že vidim, da moram.

Komar. Nič ni res, gospod Romè. Povedal sem gospodu Ažbotu, kaj da mislim in če je on povedal Vam —

Romè. Seveda mi je povedal.

Ažbot. Menda ne mislite, da bom nalagàl gospoda Rometa?

Komar. Tedaj pa vsi vemo, kako in kaj.

Romè. Ne. Vi ne veste.

Komar. Kajpada vem. Kakor sem povedal včeraj in danes, tako pa je.

Romè. Ne, tako ni.

Komar. Tako je, da ne prodajam svojega sveta.

Romè. Tako je, da moram dobiti tisto parče zemlje.

Komar. Morate?

Romè. Moram.

Komar. Zdaj mi pa povejte, kako ga mislite dobiti?

Romè. To bomo videli.

Komar. Svet je moj. Tam sem jaz gospodar.

Romè. Saj Vam ga ne jemljem zastonj.

Komar. Ta bi bila pa lepa! Saj ga tudi za denar ne dam.

Ažbot. Spametujte se vendar! Živ krst Vam ne bo dal toliko, kolikor Vam ponuja gospod Romè.

Komar. Ga tudi ne bom prodajal nikomur.

Ažbot. Za božjo voljo, zakaj ga pa ne bi prodali?

Komar. Moja briga.

Ažbot. Tega ne razume nobena pamet.

Komar. Če ste tako radovedni, pa čujte! Svet sem podedoval po očetu in dobil ga bo moj sin. Ne seženj ne sme manjkati.

Ažbot. Tisti košček gor ali dol.

Komar. Nič gor in nič dol. Danes se začne svet drobiti, potem pa sam sveti Pavel ne ve, kdaj je konec.

Romè. Čujte, Komar! Z denarjem, ki Vam ga dam, storite, kar hočete. To mi nič ni mar.

Ažbot. Pomislite, kako je preplačano!

Komar. Vseeno.

Ažbot. Še misliti si ne morete, kako važno je za znanost, kar išče gospod Romè.

Komar. Zame je važno, da je svet moj. Tako je.

Ažbot. Vi boste tam orali, kopali, nekaj bo zažvenketalo — za Vas bodo navadne črepinje, za gospoda Rometa, za vedo bi bile priče iz davnih dni.

Komar. Iščite takih prič na svojem. Jaz jih ne iščem.

Romè. Ne bom Vam razkladal, česar ne morete razumeti. Le to Vam je treba vedeti, da moram dobiti tisto zemljišče in da ne smem odnehati.

Komar. Bob ob steno.

Romè. Gospod Ažbot Vam je povedal, koliko ponujam. Pa povejte, koliko zahtevate.

Komar. Nič.

Romè. To bi bilo premalo.

Komar. Tudi milijon bi bil premalo.

Romè. Povejte pametno.

Komar. Čisto pametno: Ne dam!

Romè. Komar, ne poznate me!

Komar. Že več kakor deset let.

Romè. Pa ne prav.

Komar. Kolikor mi je treba.

Romè. Preden kaj sklenem, preudarim.

Komar. To je pametno.

Romè. Kar pa sklenem, izvršim.

Komar. Če morete.

Romè. Če moram!

Ažbot. Ne bodite trmasti!

Komar. Ne bodite otroci.

Romè. Zadnjo besedo, Komar!

Komar. Zadnja je kakor prva.

Romè. Verjemite mi: Na tistem zemljišču bom kopal jaz!

Komar. Ne, dokler ne dovolim.

Romè. Kadar bo moje.

Komar. Torej o svetem nikoli.

Romè. Prav kmalu.

Komar. Če ne bi bilo več pravice na svetu.

Romè. Pravica je, kar mora biti.

Komar. Moje je moje, Vaše je Vaše. Taka je pravica bila in bo.

Romè (gre proti Komarju). Ljubše bi mi bilo, da opraviva prijateljsko.

Komar. Nehajva, pa bova prijatelja.

Romè. Če ne pojde izlepa, pojde drugače.

Komar. Kruh se ne mesi iz otrob.

Romè. Še enkrat: Ali greva k notarju?

Komar. Nisem ničesar izgubil tam.

Romè. Nè prodate na dobrem?

Komar. Ne izlepa, ne izgrda.

Romè. Pazite, Komar!

Ažbot. Pamet, pamet, Komar!

Komar. Moja je zdrava. Zbogom, gospodje!

Romè. Kaj mislite, da se sredi poti ustavim zaradi Vašega krompirja?!

Komar. Zbogom. (Odhaja.)

Ažbot. Komar!

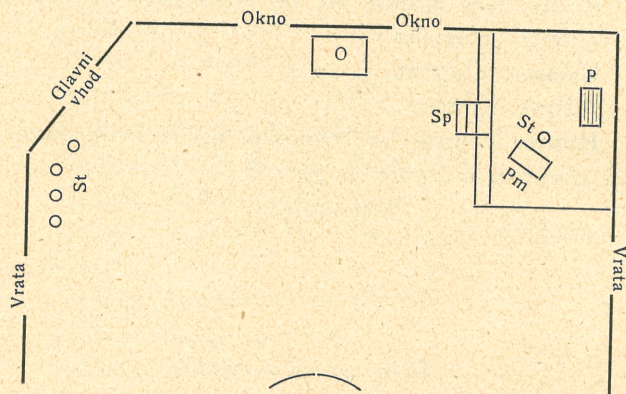
Romè. In moje bo zemljišče, pa če bi si moral z nohti izgrebsti možgane iz glave!

(Komar odide.)

Konec prvega dejanja.

DRUGO DEJANJE.

Uradna soba pri okr. glavarstvu. V desnem zadnjem kotu estrada.

- O = Omara
Sp = Stopnice
Pm = Pisalna miza
St = Stoli
P = Polica za spise

(Sredi sobe stoji več kmetov, tudi Lukežič, Grjavec in Ločnik. Med njimi Sitnik.)

Sitnik. Saj, saj, saj že vem vso istorijo.

Lukežič. Ampak vendar —

Sitnik. Tolikokrat ste mi jo že peli, da mi kar brni v ušesih.

Grjavec. Vam se zdi malenkost.

Sitnik. Meni se nič ne zdi. Na polici so spisi, v knjigah so paragrafi; kar je treba vedeti, vemo. Zato smo študirali.

Lukežič. Nam pa ne pomagajo ne vaši paragrafi, ne vaše študiranje.

Grjavec. Še zajec se ne ustraši vaših paragrafov.

Sitnik. Slišite! Tukaj smo v uradu. Za žalitev paragrafov imamo tudi paragrafe.

Lukežič. Za vse jih imate, le zato ne, da bi nam pomagali.

Sitnik. Pomagali, pomagali! Kaj smo vsegamogočni? Jaz nisem bog, gospod tajnik ni bog, gospod glavar ni bog.

Grjavec. Seveda, kadar je kaj treba! Kadar ukazujete, se pa še eksekutor dere: Jaz sem tvoj bog!

Sitnik. Vi, Vi, Vi — če Vas zapišem —!

Grjavec. Kaj pa bo? Papir bo počrčkan.

Lukežič. Veste kaj? Nič nam ne morete storiti tako hudega, da bi bilo še hujše, kakor je.

Sitnik. A kaj hočete od mene? Vsakemu milijonček, to bi se Vam prileglo, kaj? Ampak jaz jih ne delam. Nisem Rotšild, tudi ne Lihungčang —

Ločnik. Kaj, prosim?

Lukežič. Saj vemo. Uboga para ste kakor mi.

Sitnik. To Vas nič ne briga. In ni res.

Lukežič. No pa ni res. Imate pa tisočake. Kar ohranite si jih.

Grjavec. Ampak nam povejte, kaj storiti? Zato ste menda nastavljeni.

Sitnik. To so buče! Še zdaj niso razumeli.

Grjavec. Ej, smo, smo. Pa kaj naprej?

Ločnik. Pomislite, tako vendar ne more ostati.

Sitnik. Pa naj človek opravlja službo! Ob takih ljudeh! (Gre urno k polici in vzame spise v roko. Kmetje gredo za njim, pa se postavijo okrog estrade. On ostane gori.) Tukaj je. Črno na beam.

Lukežič. Tisto že vemo.

Sitnik. Kaj veste? (Išče po spisih.) Tukaj imate odgovor z Dunaja.

Grjavec. To ste nam že povedali.

Sitnik. Visoko ministrstvo nima pokritja, finančna sredstva ne dovoljujejo.

Ločnik. Kaj se pa to pravi pravzaprav?

Sitnik. Oh, butci, butci! — Denarja ni. To se pravi to.

Lukežič. Denarja ni. Denarja ni. Kam pa gredo davki?

Sitnik. Kajpada, to Vam bom razkladal! Mislite, da nima visoka vlada nobenih potreb?

Grjavec. Mi jih imamo tudi. Vaši visoki vladi ne bo voda odnesla zemlje.

Lukežič. Če bi le kar njo odnesla!

Sitnik. Kaj ste rekli?

Lukežič. Pa zaradi mene še Vas.

Sitnik. Kaj? kaj? Zato Vas bomo kaznovali. Zaprti boste. Globo boste plačali.

Lukežič. S peskom, ki ga voda pušča na njivi.

Sitnik. Torej — če še ne veste, pa pojdite sami na Dunaj. Jaz se ne bom več ukvarjal s takimi buteljni! (Maha s spisi.) Visoka vlada si je zapisala Vašo prošnjo. Hvalite Boga, da si jo je zapisala.

Lukežič. Pa še na Višarje naj se gremo lepo zahvalit nemara.

Sitnik. Storite, kar hočete. Jaz sem svoje opravil. Zdaj imam pa družega posla. (Odide urno na desno.)

Ločnik. Zdaj smo tam, kjer smo bili.

Lukežič. Ali si upal, da bo kaj drugače?

Mižan (vstopi.) Dober dan.

Grjavec. O, Vi ste to.

Mižan. Ali ni nobenega uradnika tukaj?

Lukežič. Saj jih ni treba. Sam bog vedi, čemu je ustvaril komarje in pisače.

Mižan. Zakaj ste pa tako hudi?

Grjavec. Saj se je še bog jezil, ko je spoznal, kakšni so ljudje.

Ločnik. Z Dunaja je namreč prišlo, da tudi tam ni nič. Zaradi Melnice, veste.

Lukežič. Kajpada — nič. To sem že davno vedel. Zato še podpisati nisem hotel tiste prošnje.

Grjavec. Naprej ni mogel nihče vedeti.

Lukežič. Seveda! Kaj Ti bodo dali, če jim ne moreš pomoliti pesti pod nos?

Mižan. Meni se zdi, da bi morali biti boljše združeni, če bi hoteli doseči svoje pravice.

Grjavec. Kaj bi z razcapano malho proti bogatiji?

Ločnik. Z golimi rokami proti puškam?

Lukežič. Tako že ne pojde kakor doslej.

Mižan. Nikar se ne prenaglite. Preudarite, posvetujte se, pa glavno: Združite se!

Lukežič. Da, da, misliti bo že treba. Pa na rep jim bo treba stopiti.

Ločnik. Ampak povedati bi nam vendar morali, kaj se da še napraviti.

Grjavec. Kam je izginil tisti pisar, da ga ni nazaj?

Lukežič. Naj bo, kjer hoče.

Grjavec. Nič! Tukaj mora biti. Kdo pa ga plačuje? (Gre do desnih vrat in trka močno.)

Lukežič. Kaj boš trkal?! Saj niso vrata nebeška!

Grjavec. Sem naj pride, kadar ga kličemo! (Trka močneje.)

Lukežič. Čemu?

Grjavec. Pove naj — Sploh — vseeno. Tukaj naj bo. (Trka še močneje.)

Mižan. Spametujte se, Grjavec. To ni za nič.

Grjavec. Za nič ali pa za kaj. Zdaj sem sit pohlevnosti. (Bobna z obema rokama po vratih.)

Mižan. Grjavec! Grjavec! Spomnite se — Saj Vas še zapro.

Sitnik naglo odpre vrata, dočim Grjavec še vedno bobna, zdaj se veda po zraku. Ker pa stoji Sitnik nenadoma pred njim, se zazdi, kakor da žuga njemu, ali pa da ga hoče bíti.

Sitnik. Kaj pa je tukaj? Vi! — (Grjavec se umakne, Sitnik vstopi; kmetje so deloma zbegani, deloma razburjeni.)

Mižan. Nikar ne sodite preneglo.

Sitnik. Kaj!

Mižan. Napačno bi lahko sodili po videzu.

Sitnik (Grjavcu). Vi ste me hoteli udariti.

Ločnik. Ne, ne.

Lukežič. Ni res.

Sitnik. Molčite!

Lukežič. Motite se —

Sitnik. Molčite, pravim! Uradno osebo ste hoteli udariti — v uradu.

Mižan. Dajte, da Vam razložim pomoto.

Sitnik (ne da bi pazil na Mižana). In razgrajali ste v uradu — kakor divjak. (Gibanje med kmeti.) Mir tam! Kaj mislite, da smo ustvarjeni iz same potrpežljivosti?

Lukežič. Dajte si vendar dopovedati —

Grjavec. Ali mislite, da smo ustvarjeni iz samega strahu?

Sitnik. Jezik za zobe! Da se mi nihče ne gane! (Stopi k desnim vratom in jih odpre.) Tam noter stopite (prime Grjavca za rokav) pa počakajte (ga sune v sosedno sobo).

Grjavec. Tako ne boste z menoj!

Sitnik (zapre hitro vrata). Vam že pokažemo! (Nekoliko kmetov pohiti proti njemu. Sitnik dvigne roko.) Mir! Da se mi ne gane nobeden!

Mižan. Prosim Vas, dajte si razložiti. V resnici, le pomota je.

Sitnik. Hvala, gospod profesor. Sedaj uradujem.

Mižan. Pa prav zato. Da ne bi napačno uradovali.

Sitnik. Vem, kaj mi je storiti.

Lukežič. Izpustite Šimona. Še tukaj Vas ni bilo —

Sitnik. Mir pravim zadnjič! In odtod. Tukaj nimate ničesar več opraviti.

Ločnik. Prav ponižno prosim, res prav ponižno —

Sitnik. Kar pri tej priči odtod! Le hitro. Sicer grem po žandarje.

Mižan. Pojdite, možje, pojdite. Saj se ne more zgoditi nič. Prosim Vas, pojdite zdaj.

Lukežič. Pojdimo, pojdimo. O, bo že drugače, bo! (Odhaja.)

Mižan. Le ne izgubiti pameti. (Kmetje odidejo.)

Sitnik. Gospod profesor, česa pa želite?

Mižan. Rad bi govoril z gospodom glavarjem.

Sitnik. Mnogo dela ima.

Mižan. Morda si vendar lahko utrga par minut. Če bi mu javili.

Sitnik. Ne vem, pa poizkusite sami. Prosim, saj poznate pisarno.

Mižan. Hvala. (Odide na desno.)

(Sitnik gre k svoji polici in išče med spisi. Potem vzame s pisalne mize knjigo in jo prelistava. Trkanje.)

Sitnik. V uradu se ne trka. Bi že lahko vedeli. (Vnovič trkanje.) Prosto!

(Minka, Marjana in Ivanka vstopijo.)

Minka. Odpustite, ali mojega moža še ni tukaj?

Sitnik. Milostiva, ni ga še. Menda pa pride danes.

Marjana. Najbolje bo, če pridemo pozneje.

Sitnik. Milostive tudi lahko počakajo. Žal da ne morem postreči z boljšimi prostori.

Minka. Vem, vem, da nismo v salonu. — Ali bi počakale?

Ivanka. Trudna si, mama.

Sitnik (namesti tri stole). Milostive, izvolite! Pa mi ne zamerite, da ne morem podvoriti s svojo skromno družbo. Važno uradovanje imam.

Minka. O, tega ne smemo motiti.

(Sitnik se globoko pokloni, vzame knjigo in odide na desno.)

Marjana (ogleduje sobo). Vse je tako na deželi. Še uradi.

Minka. V Ljubljani so pač lepši.

Marjana. Človek mora občutiti, da je prišel — kako bi rekla? — v nekako svetišče, ako stopi v urad.

Minka. Pri nas seveda pisarne niso svetišča.

Marjana. Tudi Ti bi morala priti v Ljubljano, Ivanka.

Ivanka. Zakaj pa, tetka?

Minka. Mislim, da bi jo bilo težko spraviti z dežele.

Marjana. Tega ne verjamem. Mlada dama —

Minka. Oh, to Ti je divja punca, ne pa dama.

Marjana. O, o —

Minka. Da, da. Kaj bi počela, če se ne bi mogla cele dni potepati po polju, po gozdovih —

Marjana. Oh, to res ni za mlado damo. Seveda tukaj nima primerne družbe —

Ivanka. O, tetka, tega pa ne veš. V Ljubljani gotovo ne bi našla takih ljudi.

Marjana. Ljudi? Na kmetih?

Ivanka. Ne poznaš jih, pa ne moreš vedeti, kako so zanimivi. Vsi.

Marjana. Tega si res ne morem misliti.

Ivanka. Človek jih mora imeti rad, če jih pozna.

Marjana. Ljuba Minka, zdi se mi res, da bi jo morala dati v mesto. Tam bi se ji odprle oči.

Ivanka. Tam med zidovjem?

Marjana. V družbi. Med izbranimi ljudmi. Zaboga, tukaj je vendar sama sirovina.

Ivanka. Angelni niso. Pa kaj? Človeka je treba ljubiti tudi z njegovimi napakami.

Marjana. Oh, ne, ne! Dete moje, pa kaj nikdar ne misliš na svojo bodočnost?

Minka. To živi vedno le od trenutka do trenutka. Pa saj se še ne mudi.

Marjana. To se ne sme nikdar reči. Za vse se je treba pripraviti.

Ivanka. Če pripravljamo vse, pa izbrisemo iz življenja vse dogodke.

Marjana. Ni tako, ni tako. Res, k nam bi morala priti. Kadar bo Stramon prestavljen na Dunaj, bi Te vzeli s seboj in tam bi Ti poiskali primerno partijo.

Ivanka. Ne, tetka, tako dobroto bi morala odkloniti. Partija, ki se poišče — ne, ne. Metulja, ki je naboden na iglo, ne maram.

Marjana. Na iglo?

Mižan. (pride z desne). O presenečenje! (Poljubi Marjani in Minki roko.) Pa ne da bi bile dame citirane?

Marjana. Oh, kaj mislite, gospod profesor!

Minka. Moj mož ima danes opravka tukaj, pa smo mislile —

Mižan. Ali se je že vrnil iz Ljubljane?

Minka. Predvčeranjem. Prišel je prav dobre volje.

Mižan. Hvala bogu. Saj je bil vendar že močno razburjen.

Minka. To so slučaji, ki pa ne pomenijo nič hudega.

Sitnik (pride z desne). Milostive, prosim blagovolite odpustiti — gospod glavar — povedal sem mu, da so

dame tukaj — gospod glavar prosi, šteje si v čast — prosim, če bi Vas smel odvesti k njemu.

Marjana. Ali je sam?

Sitnik. Da, prosim. Tam je primerneje za dame.

Mižan. Prosim, milostive, ne ozirajte se name.

Marjana. Če nas je povabil, se spodobi.

Ivanka. A jaz bi rajša ostala tukaj.

Marjana. Toda —

Minka. Pusti jo, pusti. Njej ne bo zameril.

Ivanka. O ne, saj me pozna.

Marjana. Torej —

(Sitnik se pokloni in odvede Marjano in Minko na desno.)

Mižan. Ali se Vam ne zdi čudno, da sva zopet sama?

Ivanka. Da sva sama, to se mi ne zdi čudno.

Mižan. Torej kaj družega. Ali bi mi povedali, kaj?

Ivanka. Rajša ne. Zakaj —

Mižan. Zakaj Vam je obtičala beseda?

Ivanka. Zakaj pa Vi ne izrečete — besede, gospod profesor? (Mižan se zgane.) Ne, ne; saj nisem vprašala, da bi dobila odgovor.

Mižan. Morda veste, kako težko je včasi odgovarjati in sploh govoriti?

Ivanka. Mislim si že in morda vem. — Toda — tukaj sva, družbe nimava, molčati in strmeti v zrak menda ne bova mogla.

Mižan. Težko da bi mogla . . .

Ivanka. O vremenu se Vam ne bo ljubilo modrovati.

Mižan. Ivanka!

Ivanka. Ne — mislim brez ironije. Povem Vam kaj družega.

Mižan. Pripovedujte mi karkoli. Da le govorite.

Ivanka. Imela bi iti v Ljubljano.

Mižan. V Ljubljano.

Ivanka. In pozneje na Dunaj.

Mižan. K sorodnikom na poset?

Ivanka. Morda tako, da bi ostala tam.

Mižan. Os—tali?

Ivanka. Seveda — le, če bi — —

Mižan. Če bi —

Ivanka. Če bi — našli partijo zame.

Mižan. Partijo? Za Vas? (Počasi, tiše.) Če bi našli partijo za Vas —

Ivanka. Kaj Vam je, gospod profesor? Tako čudno me gledate. To ni Vaš obraz.

Mižan. Čudno . . . (Kakor da govori le zase.) Izbirati — iskati — — S hladnim preudarkom, kakor blago na trgu —

Ivanka. O, včasi se res godi tako.

Mižan. Da, da. Toda Vi —

Ivanka. Rekla sem Vam: Imela bi iti.

Mižan (naglo). Toda ne pojdete.

Ivanka. Tudi tega še nisem rekla.

Mižan. Vi bi mogli —

Ivanka. Iti v Ljubljano? Morda tudi na Dunaj? Zakaj ne?

Mižan. Iti!

Ivanka. Tudi jaz bi rada spoznala svet. Življenje ni tako dolgo, da bi mogla videti vse, kar bi rada videla.

Mižan. Odstranili ste se daleč.

Ivanka. Vi ste pa resnično mislili, da bi mogla biti na prodaj.

Mižan. Ne, tega nisem mislil.

Ivanka. Oh, zadnji čas ste že večkrat pozabili na načelo odkritosrčnosti.

Mižan. Ali sem res nekaj časa mislil tako?

Ivanka. Ste, ste. Pa Vam odpuščam. Toda nikdar več ne smete misliti tako.

Mižan. Kako rad Vam obetam!

Ivanka. Ali poznate moje prvo pravilo?

Mižan. Moral bi ugibati.

Ivanka. Misliti o ljudeh dobro, dokler je le mogoče.

Mižan. Da, prav imate, Ivanka. Dokler je le mogoče.

Ivanka. Naposled morate tudi o meni dobro misliti, dokler le morete — tudi če bi šla v Ljubljano ali na Dunaj.

Mižan. Pa bi dolgo ostali?

Ivanka. Tega ne vem. Toda najbrže bi vedela, če —

Mižan. Če —?

Ivanka. Znano Vam je. Če bi se znal gospod profesor toliko ohrabriti, da bi bil zopet popolnoma odkritosrčen.

Mižan. O, Ivanka —!

(Sitnik vstopi z desne s spisom v roki. Za njim Grjavec.)

Sitnik. Tri dni. To je tako blago, da bi morali biti ginjeni.

Grjavec. Že prav. Meni je vseeno.

Sitnik. Nazadnje boste še mislili, da se Vam je godila krivica.

Grjavec. Kaj bi mislil? Oči so se mi začele odpirati.

Sitnik. Tako?

Grjavec. Vi, gospod profesor, ali verjamete, da je še kaj pravice na svetu?

Sitnik. Glejte ga! Lahko bi ga bili izročili sodišču, tako se je vedel. Namesto tega je dobil najmilejšo kazen.

Mižan. Kaznovali so Vas! No, nikar se ne togote, Grjavec, in tudi glave si ne belite zaradi tega.

Grjavec. Saj si ne, saj si ne.

Sitnik. Kazen je poboljševalno sredstvo.

Grjavec. O, se bom že poboljšal, nič se ne bojte!

Mižan. Grjavec! Mislite si: Spotaknil sem se enkrat — pa pozabite.

Ivanka. Gotovo ne bo tako hudo, kakor se Vam morda zdi. Čudim se, da niso tudi mene že zaprli. Saj imajo toliko zakonov, da je res čudež, če se človek ne ogreši zoper nobenega.

Grjavec. Kajpada, zakone imajo. Cele bukve jih imajo. Kakor da so s parizarskega voza popadala drva po vsej cesti, pa hôdi, pa se ne spotakni! Če pa

misliš, da je palica, pa jo pobereš, da bi lože hodil, imaš gada v roki.

Sitnik. Grjavec! Pazite! Če ne veste, kaj se sme govoriti, pa rajši molčite.

Mižan. Ne, gospod Sitnik, tako ni treba tehtati besed.

Grjavec. Nič se ne trudite, gospod profesor. Saj ima prav. Molčati je najbolje.

Ivanka. Vso dobro voljo ste izgubili. Tako ne smete. Jaz bi pa kar obsedela tiste tri dni za Vas, če bi šlo. In ves čas bi pela in vriskala, da bi bila nazadnje vsa hripava.

Grjavec. Mi bomo pa molčali. Govorili smo že dosti in beračili. Ampak še Noe ni držal križem rok, ko je vedel, da pride potop.

Mižan. Tako, Grjavec, tako! Pogum velja.

Ivanka. Po strani klobuk, pa nič strahu.

(Komar vstopi.)

Komar. Dober dan vsem skupaj.

Sitnik. Aha, to ste Vi, Komar.

Komar. Je že res. Tako se kličem, odkar sem na svetu. (Vzame počasi list iz žepa.) To le ste mi poslali.

Sitnik. Že vem, že vem. Vabilo.

Grjavec. Kaj pa hočejo od Tebe?

Komar. Nič ne vem. Kaj pa Ti iščeš tukaj?

Grjavec. Sem že našel, kar sem iskal.

Komar. Ali Te je nemara voda prinesla?

Grjavec. Kaj se norčuješ? Naša voda je naša voda.

Komar. Le imejte jo. Ne jemljem Vam je.

Grjavec. Kar hodi svojo pot kakor vedno. Bomo že opravili brez Tebe.

Komar. Opravili boste! . . . To Vam pravim, če bi tista nora Melnica meni delala škodo, bi bil Komar že davno storil, kar je treba.

Grjavec. Seveda, Komar je največji modrijan.

Mižan. Ljudje, ljudje, kako pa hočete, da bi se Vam bolje godilo, če se vedno le prepirate?

Komar. Meni se nič ni treba prepirati. Ampak vsak ima le svojo glavo.

Mižan. Toda če imate glave le zato, da buta druga ob drugo, si jih morate razbiti.

Komar. Moja je dosti trda, da se ne bo.

Grjavec. Tvoja je iz skale, naše so pa iz ilovice. No, bomo že videli. — Nič ne zamerite, gospod profesor, pa tudi Vi ne, gospodična.

Ivanka. Kaj bi zamerila? (Hoče oditi.)

Grjavec. Vem, vem. Ampak Vaš oče —

Ivanka. Vam tudi ne bi zameril ničesar.

Grjavec. To že. Ne vem. Toda zamera ali ne — če bi bil tak kakor Vi, bi bilo marsikaj drugače.

Mižan. Saj sem Vam že povedal, da ne sovraži nobenega človeka. Skrbi ima pač svojih dovolj.

Grjavec. Skrbi? . . . Saj ljudje ne vedo, kaj so skrbi. No — zbogom, zbogom. (Odide.)

Komar (Sitniku). Zdaj mi pa povejte, kaj bi radi od mene.

Sitnik. Počakajte. Ko pride gospod Romè, boste slišali. Tiče se Vas in njega.

Komar. Tako, tako.

Sitnik. Ko bo tukaj, Vama povem, pa mi ne bo treba dvakrat govoriti.

Komar. Če je taka, pa kar lahko grem. Dostikrat sem že povedal, da ne prodam sveta. Pri tem ostane.

Sitnik. Ne bom desetkrat govoril, ne. Kar počakajte.

Komar. Kaj bi čakal, ko ni treba?

Sitnik. Pa je treba. Kaj mislite, da Vas kliče oblast, da pridete gledat na uro?

Komar. Itak me ni bilo treba klicati.

Sitnik. Oblast kliče, kogar hoče, Vi imate pa slušati.

Komar. Nikar se ne jezite. Ali mislite, da se bojim Rometa? Naj le pride. Ampak če je treba čakati, počakam rajši v krčmi, pa pridem pozneje. (Odide.)

Sitnik. Strašno je s temi ljudmi.

Mižan. Nemara bi pa bolje izhajali z njimi, če bi se človek potrudil, da jih bolje spozna.

Sitnik. Moj bog, poznam jih že. Svoje glavci so.

Ivanka. Tega pa ne bi rekla.

Sitnik. Z Vami se ne upajo.

Ivanka. O, upajo se že, saj vedo, da ni na meni nič gosposkega. Ne morem si pomagati. Toda z menoj so taki, kakršna sem jaz z njimi.

Mižan. In najbrže bi bili taki z vsakim človekom.

(Zvonec.)

Sitnik. Prosim odpuščanja. Kličejo me. Pa da bi se ne razdražili živci! (Odide na desno.)

Ivanka. Gospod profesor, ali veste, kaj mi je sitno?

Mižan. Ne morem vedeti, dokler mi ne poveste.

Ivanka. Sitno mi je, če se moram vedno spominjati, da ste bili moj učitelj.

Mižan. To Vam je najneprijetnejši spomin?

Ivanka. Ne tako. Nerodno je, ker se mi tedaj zazdi, kakor da stoji še vedno pred menoj učitelj.

Mižan. Ne, ne. To se Vam ne sme zdeti. Tistega učiteljevanja je že davno konec.

Ivanka. Rada bi, da bi bilo res tako.

Mižan. Prav zares je tako.

Ivanka. Toda občutek ni tak. Nekaj je še med nama —

Mižan. Ne, Ivanka, nič bi ne smelo biti med nama.

Ivanka. Mislite?

Mižan. Gotovo.

Ivanka. In — čutite?

Mižan. Ivanka! Če bi smelo biti tako! Cele mesece me že mori vprašanje, če bi smelo biti.

Ivanka. Od koga pričakujete odgovor?

Mižan. Tudi od Vas. Pa — sam od sebe.

Ivanka. Mene še niste vprašali.

Mižan. A sebe izprašujem neprenehoma.

Ivanka. Za Vas seveda ne morem odgovarjati.

Mižan. Kaj pa bi odgovorili — zase?

Ivanka. Ali res ne veste? — Menda me nimate za koketo?

Mižan. Oh!

Ivanka. Torej bi Vam moralo vse moje vedenje, vsaka moja beseda povedati, kako je z menoj. Izterjati imate le svoj odgovor.

Mižan. A — moja leta —?

Ivanka. Taka je bila Vaša skrb?

Mižan. O, velika je bila.

Ivanka. Pogodiva se. Pozabite na svoja leta, jaz pa pozabim, da ste bili moj učitelj.

Mižan. In nič več besed ni treba med nama?

Ivanka. Nikar besed! Saj so včasih tako siromašne, da bi izpridile in popačile najslovesnejšo slavnost.

Mižan. Ivanka! (Ji stisne roko.)

(Kratek premor.)

(Minka pride z Marjano z desne.)

Marjana. Obžaluj, Ivanka, da nisi z nama.

Minka. Ivanka nima smisla za oficijelno uljudnost.

Ivanka. Res ne, mama. Še tako neuljudna bom, da odidem z gospodom profesorjem. Saj me gotovo ne potrebuješ.

Minka. Le pojdi. Če bi ostala po sili, bi itak le dolgočasila sebe in naju.

(Romè naglo vstopi.)

Romè. Zdravo! A, same sta? Tem bolje. Lahko še opravimo, kar gre brez urada.

Ivanka. Če imaš opravkov, me ne boš pogrešal.
(Mižanu) Pa pojdiva.

(Mižan in Ivanka se poslovita in odideta na levo.)

Romè. Stvar je torej v redu. Tukaj imaš, kar Ti gre. (Vzame iz žepa listnico in da Marjani deset tisočakov.) Tako. Deset jih je. Ali je prav?

Marjana. Kako naj se Ti zahvalim, ljubi brat?

Romè. Nič ni treba zahvale. Tvoje reči me ne brigajo. Ti si posredovala, da se doseže razlastitev — Ti ali Tvoj mož, to mi je vseeno. Meni ne gre, da pomagam Tebi, temuč da dosežem svoj cilj.

Marjana. Seveda, moj soprog je storil, kar je le mogel. Hvala bogu, da ima vpliv in zveze. Zakaj vse bi bilo laže, ako ne bi bil Ti tak čudak. Tako namreč pravijo gospodje, ki odločujejo. Pa vendar sem Ti zelo hvaležna.

Romè. S takimi lastninskimi rečmi nimam vsak dan posla, pa jih slabo razumem. A tisti svet moram imeti; torej: Tebi posojilo, meni pa posredovanje Tvojega moža za ekspropriacijo. Tako je zdaj vse v redu.

Minka. Veš, da hoče Ivan kopati na tistem zemljišču. Če najde, kar pričakuje, bo njegovo ime med najslavnejšimi.

Romè. Naj se otroci opajajo s slavo! Meni ni treba takih praznih pen. Moje zadoščenje mi je več vredno od slave vsega sveta.

Marjana. Toda menice nimam tukaj.

Romè. Tega sploh ni treba. Če ne drži beseda, tudi papir ne bo.

Marjana. Še bolj kakor za denar sem Ti hvaležna za zaupanje. Toda kupčijska navada je taka.

Romè. Jaz si je nisem izmislil. Vedel sem, kaj mi je bilo storiti, Tvoj mož bo vedel svoje. Stvar je končana.

(Sitnik pride z desne, opazi Rometa).

Sitnik. Klanjam se, gospod Romè, klanjam se. Kako pa je bilo v Ljubljani, če dovolite?

Romè. Hvala, dobro.

Sitnik. Seveda, seveda. Mi reveži na deželi mislimo na metropolo kakor na obljubljeno deželo.

Marjana. Res, Ivan, lahko bi nas večkrat obiskal, pa ostal kaj pri nas.

Romè. Hvala. To ni zame.

Marjana. Poslal bi nam lahko vsaj Ivanko.

Romè. Za to moraš vprašati dekle.

Marjana. Olikala bi se v mestni družbi.

Romè. Ne vem. To je njena briga. Kaj pa, gospod Sitnik — ali opravimo tisto reč?

Sitnik. Odpustite, Komarja ni zdaj. Je že bil tukaj. Pa pošljem takoj ponj; v krčmi je.

Minka. Kaj pa bo z nama?

Sitnik. O, milostiva! Nas ne bo motilo.

Romè. Meni je vseeno.

(Komar vstopi.)

Komar. Dober dan. Sem že tukaj. (Opazi Rometa): Tako, Vi tudi?

Romè. Vidite, da sem.

Komar. Vidim, seveda. Pa čemu? Kaj bi tukaj?

Sitnik. Boste že slišali. Zdaj molčite.

Komar. Kajpada! (Rometu) Ali mislite, da bom tukaj drugače govoril?

Romè. Nič ne mislim, Komar. Zgodilo se bo, kar je treba.

Komar. A, kdove, kaj bi Vam bilo treba? — Čudim se Vam, gospod Romè. Tako pameten mož ste, da Vam ni kmalu enakega, pa si vendar vteplate v glavo, kar je nemogoče.

Romè. Kaj še!

Komar. Čemu me pa kličete sem?

Romè. Jaz Vas nisem klical.

Komar. Ne?

Romè. Menda ste dobili vabilo.

Komar. Vabilo seveda.

Romè. Kakor jaz.

Komar. A — tako! Seveda, ta gospod naju je klical. Pa vendar zaradi Vas.

Sitnik. Zdaj gre za višje interese.

Komar. Veste kaj? Če hočete kaj od mene, govorite tako, da razumem.

Sitnik. Nikar me ne učite!

Komar. No, Vaših interesov ne razumem, pa je. — Gospod Romè, bodiva pametna pa pojdiva odtod. Saj ne bo drugače. Vam sem povedal, temu gospodu sem povedal, celo glavarju sem povedal, da ne dam zemljišča, pa ga ne dam. Včeraj sem dejal, danes ne snem.

Romè. Saj ni treba, da bi snedli. Meni je vseeno.

Komar. Če Vam je vseeno, pa pojdiva.

Romè. Ljubše bi mi bilo vendar, če bi se pobotala.

Komar. Sva se že. Vi ostanete na svojem, jaz pa na svojem.

Romè. Torej nočete?

Komar. Čez trideset let vprašajte mojega sina.

Romè. Tako dolgo ne bom čakal.

Komar. Bilo bi predolgočasno, kaj?

Romè. Še prav kratkočasno bo. (Gre k Sitniku na estrado.)

Marjana (Minki.) Človek bi ne verjel, da znajo biti kmetje tako trmasti. Seveda, neotesanci.

Minka. Meni ga je žal. Če ne bi bilo Ivanovo delo tako važno, bi mu rekla, naj pusti vse skupaj.

Sitnik. Stopite bliže, Komar.

Komar. Ni treba. Slišim dobro.

Sitnik. Pa jaz ne morem tako kričati.

Romè (je nekaj pogledal v spisih in stopi z estrade). Torej ne zavlačimo.

Sitnik. Poslušajte, Komar.

Komar. Kajpada.

Sitnik. Vaša stvar je šla v Ljubljano.

Komar. Kakšna moja stvar?

Sitnik. Tista reč z Vašim zemljiščem.

Komar. Jaz je nisem gonil. Nimam kaj iskati v Ljubljani.

Sitnik. Molčite zdaj. V Ljubljano, pravim. In zdaj smo dobili rešitev.

Komar. Kaj? Meni ni treba nobene rešitve, hvala bogu.

Sitnik. Molčite že! Rešitev, pravim. Spričo oblasti ste izjavili, da prostovoljno ne prodate zemljiščne parcele štev —

Komar. Le pustite tiste številke. Saj vemo, za kateri svet gre.

Sitnik. Izjavili ste, da ga ne prodate.

Komar. Ne prodam, ne prodam, ne prodam.

Sitnik. Gospod Romè je pa dokazal, uradom dokazal, razumete —?

Komar. Dobro, dobro.

Sitnik. — da ima svet največjo važnost za znanost.

Komar. Naj jo ima.

Sitnik. V poštev prihajajo torej višji interesi.

Komar. Prazno slamo mlatite.

Sitnik. Zato se dovoljuje razlastitev zemljišča —

Komar. Kaj se dovoljuje?

Sitnik. Razlastitev.

Komar. Kaj pravite? Kaj je to?

Sitnik. Komisija oceni zemljišče, pa dobite zanj, kolikor je vredno.

Komar. Briga me Vaša komisija! Sveta ne dam, pa amen.

Sitnik. Saj morate.

Komar. Pa ne dam.

Sitnik. Nihče Vas ne bo vprašal. Javni interesi gredo pred privatnimi.

Komar. Ne delajte komedij. Kaj mislite, da me lahko posadite na osla in poženete po vasi?

Sitnik. Nihče ne dela tukaj komedij in nič ne mislim.

Komar. Kajpada ne mislite, drugače ne bi mogli kvasiti takih.

Sitnik. Kako naj govorim s tem človekom? Spoznajte vendar, da je vse to resno.

Komar. Kaj? Mene da ne bi nihče vprašal, kadar gre za moj svet? To imenujete resno besedo?

Sitnik. Pa še zelo resno.

Komar. A, taka je. Gospod Sitnik, uro imate. (Stopi bliže in iztegne roko.) Vzel jo bom, pa Vas prav nič ne bom vprašal.

Sitnik. Oho, ta je druga! Poizkusite kaj takega, pa Vas bomo zaprli.

Komar. No, poizkusite vzeti meni ped moje zemlje! Ali bi radi bili zaprti?

Sitnik (se glasno zasmije). Oblast bo zaprta? Hahaha! — Čujte, Komar! Zdaj ni več šale. Tisto zemljišče bo eks—pro—pri—i—rano. To se pravi: Vzeto bo iz Vaše lasti, po postavni poti, po postavnih določbah, po sklepu višje instance.

Komar. To — to — naj bi bile resne besede?

Sitnik. V uradu je vse resno.

Komar. In to — naj bi bilo — mogoče?

Sitnik. Poslušajte, pa Vam prečitam odlok. V njem so navedeni vsi paragrafi —

Komar. Za Vaše paragrafe nič ne vprašam. Zlodej naj jih vzame.

Romè. Komar, dejal sem Vam, da bom kopal na tistem zemljišču.

Komar. Pa ne boste. Pri moji duši, da ne boste!

Romè. Zakaj se niste hoteli na lepem pobotati z menoj?

Marjana. Ta mož še ne razume, kako je. Ne ve, da so odločili najvplivnejši krogi.

Komar (Rometu). Kje je zapisano, da bi se moral z Vami pobotati?

Romè. Poznate me, pa bi lahko vedeli, da ne odneham.

Komar. Vedeli ste, da je zemlja moja in povedal sem, da ostane moja in potem sinova.

Minka. Komar, poslušajte mene. Saj ne boste trpeli škode.

Komar. Gospa, z Vami se nočem kregati.

Minka. Vi ne veste, kako važno je, da more moj mož prekopati tisto zemljo. Gotovo ne morete vedeti tega, ker imate drugačno delo in drugačne skrbi.

Komar. Gospa, moje skrbi skrbe kar mene, pa nikogar drugega.

Minka. No nič hudega nisem mislila. Le to bi Vam rada dopovedala, da Vam moj mož ne jemlje zemljišča iz hudobije.

Romè. Prosim Te, Minka, čemu to razlaganje?

Komar. Gospa, nikoli ga nisem vprašal, kaj hoče tam in zakaj bi mi rad vzel svet. Ne dam ga, nisem Amerikanar in nočem, da bi prišel dan, ko bi moral vzeti culo.

Minka. Komar, Komar, kaj pa mislite? Trikrat toliko sveta si boste lahko kupili za denar, ki ga dobite.

Komar. Pa če bi desetkrat. Zemlja ni bajta, ki se podre, da se sezida lepa nova hiša na njenem prostoru. Zemlja je zemlja, drugače Vam ne morem povedati.

Marjana. Vi, jaz živim v Ljubljani, toliko pa tudi vem, da je drug kos zemlje lahko prav toliko vreden, kolikor Vaš.

Komar. Naj si pa gospod Romè kupi drug kos!

Marjana. Saj je neumno, kar govorite.

Romè. Ali hočete domači kokoši dopovedati, kako lepo je nad Triglavom? — Končajmo!

Komar. Tako je. Končajmo!

Sitnik. Tako je — pravim tudi jaz. Komar, ali ste razumeli, kar sem Vam povedal?

Komar. Sem, nisem — briga me!

Sitnik. Ne: Briga me! Razumeti morate! Iz dobre volje sem Vam razložil, kako da je. Dosti bi bilo, če bi Vam dejal: Komar, tukaj je spis, pa se mučite, da zveste, kaj je v njem.

Komar. Dobro. Vi ste nekaj govorili, tam notri je nekaj zapisano. Jaz pa vem, da to ni pravica in če

se postavite vsi skupaj na glavo, mi ne vzamete mojega sveta!

Romè. Le govorite še o svojem svetu. Morda Vam bo tolažba, dokler ga še imate. Kmalu bo moj in tedaj bodo Vaše besede dim.

Komar. To doživite, če dosežete Metuzalemovo starost. In da veste: Še z nogo se mi ne dotaknete tiste zemlje!

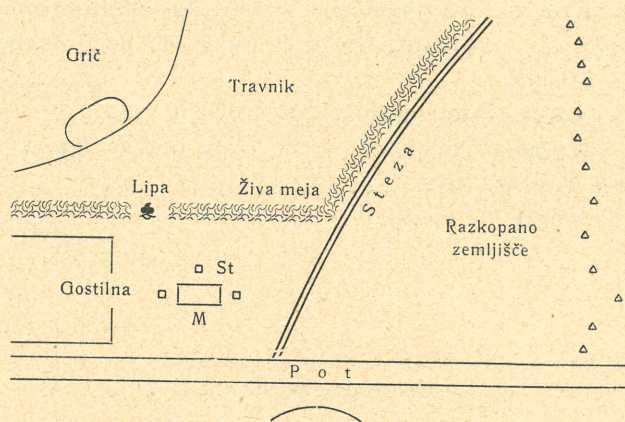
Romè. Prav kmalu jo prekopljem vso.

Komar. Nikoli ne — to Vam pravim jaz, ki se pišem Komar.

Romè (se nasmeje.)

Konec drugega dejanja.

TRETJE DEJANJE.

Levo spredaj gostilna. Pred hišo lipa, pred njo miza in stoli. Od gostilne čez travnik živa meja, ki loči Rometov svet od Komarjevega. Leyo zadej grič, proti kateremu se svet sploh nekoliko dviga. V griču votlina, tako velika, da človek po sili lahko zleze vanjo. V ozadju polje in travniki, med njimi potok. Mimo gostilne naravnost na desno široka pot. Od te dalje ob živi meji steza.

Romè, Mižan, Sitnik sede pri mizi.

Mižan. Pred dobro uro sem srečal Komarja. Tak je, da se mi je zasmilil. Še spoznal me ni; kdove kje so bile njegove misli!

Sitnik. Haha! To je lahko vedeti.

Romè. Ne morem mu pomagati. Tako mora biti, kakor je.

Sitnik. He, možakar bi se rad pravdal; saj ga poznamo.

Romè. Meni ni do pravdanja. Če pridem gladko do cilja, mi je najljubše. Plašiti se pa mož tudi težav ne sme.

Sitnik. No, sedaj so odločile vse instance. Zemljišče Vam je oddano. Toda — malo protekcije ste vendar imeli, gospod Romè.

Romè. Protekcije? Kaj se pravi to?

Sitnik. E, hitro se je izvršilo vse skupaj.

Romè. Meni je bilo še prepočasno.

Sitnik. O, ker ne poznate uradnih potov. Take reči se navadno vlačijo kakor megla brez vetra.

Romè. Komur je prav, lahko trpi zavlačevanje. Meni se je mudilo. Toda protekcija je popolnoma napačna beseda. Angažiral sem pač svojega svaka, ker

so mu take reči bolje znane. Porabil sem sredstva, ki so služila mojemu namenu.

Sitnik. Dosegli ste več, nego sem mislil. Da so Vam popolnoma oddali zemljišče, to je mnogo.

Romè. Tako je pač najbolje.

Mižan. Ves čas si že belim glavo, kako bi se dal potolažiti Komar.

Romè. Čemu pa?

Mižan. Zdi se mi, da se čuti resnično nesrečnega.

Romè. Kaj Te pa to skrbi?

Sitnik. Prosim Vas, to ni nič družega kakor nemna kmečka trma. Kaj pa se mu je zgodilo hudega?

Mižan. Vem, vem; naplačan je dobro. Toda če se čuti nesrečnega, ker je izgubil zemljišče, tedaj je nesrečen.

Romè. Pa če bi bil nesrečen! Da je svet mogel dobiti sedanje lice, je moralo biti na milione nesrečnih ljudi. Slabotni so bili. Kdor je močan, si ujame srečo.

Mižan. Če bi mi dovolil, bi ga poiskal, pa bi morda našel pot, da ga potolažim.

Romè. Ne, moj dragi! Kadar gre za Tvojo reč, lahko storiš, kar Te je volja. Tukaj sem pa jaz in ničesar Ti ne dovoljujem.

Sitnik. Popolnoma prav ima gospod Romè. Kam bi pa prišel ugled in respekt? Tudi uradni ugled?

Mižan. Kaj pa, če si vzame Komar vso stvar preveč k srcu?

Romè. Nihče mu ne velevala tega.

Sitnik. Pa kaj bi mogel storiti?

Mižan. Gospod Sitnik, obupan človek stori lahko marsikaj — sebi ali pa drugim.

Sitnik. Ne, na samomor ne misli taka kmečka glava.

Mižan. Pa če bi ga pograbila maščevalna strast?

Sitnik. Oho! Zato imamo pa zakone in postave.

Romè. Mižan, zdi se mi, da me vendar še ne poznaš. Kdaj sem bil bojzljivec?

Mižan. Tega ne pravim.

Romè. Torej pusti stvar, pa ne govori več o njej. Nočem več slišati ničesar.

Ločnik prinese iz gostilne vina.

Ločnik. Tako, gospodje. Dobra kapljica je to.

Sitnik. Ali je pošteno krščena?

Ločnik. Ne, zdaj je premalo vode. Kadar bo zopet Melnica velika —

Sitnik. Aha, Melnica, to je Vaša vsakdanja modrost.

Ločnik. Veste, gospod, to modrost bi nam lahko do dobrega izbili iz glave, če bi napravili red s to zlodjevo vodo — odpustite!

Sitnik. Kaj si ne daste dopovedati, da je treba potrpljenja?

Ločnik. Ljubi Bog, če nismo imeli dovolj potrpljenja! O, gospod Romè, vsi mislijo, da bi se kmalu napravil red, če bi hoteli Vi.

Romè. Jaz?

Ločnik. Vi dosežete vse, kar hočete.

Romè. Kar je meni potrebno, da.

Ločnik. S Komarjevo zemljo ste dosegli vse. Kar čudijo se ljudje.

Romè. Pa se ni kaj čuditi.

Ločnik. Kmetje pravijo, da bi tudi z Melnico dosegli vse, če bi le hoteli.

Romè. Naj pravijo. Ust jim ne morem zamašiti. Le sebi lahko zamašim ušesa.

Ločnik. Reveži smo, reveži. (Odide v hišo.)

Mižan. Glej, Romè, tudi o tem sem že mislil govoriti s Teboj.

Romè. O čem?

Mižan. O Melnici. Ljudje Ti neskončno zaupajo.

Romè. Nikdar nisem zahteval tega.

Mižan. Pa vendar ni čudno. Verjamem, da se motijo. Čudežev seveda ne moreš delati. Toda Tvoja žrtev ne bi bila prevelika, če bi jim pokazal dobro voljo.

Sitnik. Gospod profesor, nič se ne da storiti. Moledovali so že povsod, celo osrednjo vlado so že nadlegovali.

Mižan. To nič ne de. Človek je vendar navezan na človeka.

Romè. Če se veže.

Mižan. V kratkem greš zopet v Ljubljano.

Romè. Seveda, po svojih opravkih.

Mižan. Če bi žrtvoval pol dneva, pa posetil referenta —

Romè. Hvala, to ni moje opravilo.

Mižan. Morda bi vendar kaj dosegel. Pa če ne bi. Ljudje bi Ti bili hvaležni, da si se pobrigal zanje.

Romè. Ne mislim na to.

Mižan. Vsak človek potrebuje včasih prijaznosti.

Romè. Ne. Ne potrebujem tega blaga, ker se nimam bati ničesar.

Mižan. Ne veš.

Romè. Vem.

Mižan. Nenavadno Te čislam zaradi Tvojega dela, Romè; toda priznati Ti moram, da bi Te imel mnogo rajši, če bi bil drugačen človek.

Romè. Zaradi svojega dela ne zahtevam čislanja, ker delam le po svojem nagonu. Človek sem pa tak, kakršen sem. Komur nisem všeč, ne morem pomagati.

Mižan. To je skoraj tako, kakor da me podiš.

Romè. Ne podim, ne držim. Tudi Ti si sam svoj gospodar.

Mižan. Zelo si čuden. Človek, ki Te ima rad, mora znati močno zatajevati samega sebe.

Romè. Še sprla se bova. Pa korenito. Tvoji obzirni nazori so mi naravnost smešni.

Ažbot pride z desne.

Ažbot. Gospod Romè, ali naj pošljem delavce sem?

Romè. Kam pa bi jih pošiljali?

Ažbot. Nisem vedel.

Romè. Le kmalu . . . Ali je kaj novega?

Ažbot. Ne vem, če se Vam zdi važno. Komar je bil v gradu.

Romè. Komar? Kaj pa je hotel?

Ažbot. Vpraševal je za Vas. Dejal je, da mora nujno govoriti z Vami.

Romè. Ne verjamem, da bi imel še kaj govoriti z menoj.

Mižan. Ali mu niste povedali, da je gospod Romè tukaj?

Ažbot. Sem. Slučajno je prišla gospodična Ivana, pa je govoril z njo.

Sitnik. Nemara res še ne razume, da je končano?

Mižan. Ali je še v gradu?

Ažbot. Odšel je.

Mižan. Tedaj je čudno, da ni prišel sem.

Romè. Se je pač spomnil, da bi bilo neumno. Po kaj bi prihajal?

Mižan. Ali je gospodična še v gradu?

Ažbot. Ko sem odhajal, je bila.

Mižan. Ali greste domov?

Ažbot. Kajpada, po delavce.

Mižan (vstane). Grem z Vami.

Romè. Velika je Tvoja radovednost in nepotrebna.

(Grjavec pride z leve; ko opazi družbo, obstane.)

Grjavec. Vse lepe pozdrave, gospoda! Zmotil sem se.

Romè. Kaj ste se zmotili?

Grjavec. Vidim, da ni prostora zame. Grem pa drugam.

Romè. Zakaj ne bi bilo prostora?

Grjavec. Ker ste Vi tukaj, gospodje!

Romè. Ne govorite tako neumno, Grjavec. Ločnik ima gotovo še kaj stolov v hiši. Prinesite si enega, pa boste imeli kam sestiti.

Mižan. Jaz že odhajam. Pa kar lahko sedete na moje mesto.

Grjavec. E, pa ne pojde. Tam vidim gospoda Sitnika. On zdaj ne more več sedeti v moji družbi.

Romè. Kaj pa čenčate, Grjavec? Če lahko sedi v moji družbi, bo tudi lahko v Vaši.

Grjavec. Seveda, krona mu zato ne pade z glave. Ampak Vi, gospod Romè, še niste bili zaprti, jaz pa prihajam naravnost iz špeharne.

Romè. No, no, zato še niste razbojnik. Le sedite, pa govorite pametneje.

Mižan. Kar sem. Midva pa pojdiva. (Odide z Ažbotom.)

Grjavec (stopi bliže). Včasih je bila pri vojakih taka navada, da se je moral vsak priti na raport zahvalit za milostno kazen. Morda se moram tudi jaz?

Romè. Haha, dobre volje niste izgubili v zaporu.

Grjavec. Saj zato. Dobil sem jo. Odkar sem živ, še nisem bil tako židane volje. In zato bi se kar postavil „Habt Acht“, pa bi salutiral, če bi še znal, pa se „gehorsamst“ zahvalil za „gnädige Straf“.

Sitnik. Grjavec, Grjavec! Zdaj nisem v uradu, ampak pametno vendar ni, da se tako norčujete.

Grjavec (sede). Kaj ne bi bilo pametno! Kisal se pa res ne bom.

Romè. Tako je prav.

Grjavec. Saj še ni tako slabo v zaporu. Veste, ko sem bil notri, se mi je kar nekaj zasvetilo.

Sitnik. Dejal sem Vam, da je kazen poboljševalno sredstvo.

Grjavec. Kajpada. Moja pamet se je že poboljšala.

Romè. Če je to res, bi se pa še jaz dal zapreti. Poboljšati si pamet, je vedno dobro.

Grjavec. E, Vaša pamet, to je kaj drugzega. Ampak moja neumna buča, ta je naenkrat spoznala, zakaj je treba toliko davkov.

Romè. O, če ste to spoznali, sem pa še jaz radoveden.

Grjavec. Zdaj bi Vam pa res dejal: Dajte se zapreti!

Romè. Zapomnim si Vaš svet. Toda povejte nam, zakaj je treba toliko davkov?

Grjavec. Za ječe, gospod Romè, za ječe.

Romè. Nemara ste prav uganili.

Grjavec. Tudi to sem spoznal, čemu je treba toliko gospode.

Romè. Čemu pa to?

Grjavec. Da drage ječe ne ostanejo prazne.

Romè. To je pa že bolj skrivnostno.

Sitnik. Kako mislite pravzaprav?

Grjavec. Zdaj tako, da nas lahko obsojajo.

Romè. Zdaj?

Grjavec. Seveda. Kajti kako bo pozneje, tega ne ve nihče.

Romè. Pravi modrijan ste postali, Grjavec.

Grjavec. Kdove — če me še parkrat zapro? — Ampak že vidim: Če bom čakal, da pride Ločnik sam, nam nazadnje še prej uravnajo Melnico. (Vstane.)

Sitnik. Sitni ste pa res že s to svojo Melnico.

Grjavec. To je tako: Vi sedite v svoji pisarni na toplem, pa Vam Melnica res ne dela skrbi. Kajne gospod Romè: Vsak se briga za svoje! (Gre proti hiši.)

Romè. Če ste spoznali tudi to, ste veliko pridobili.

Grjavec (se vrne). Sem, sem. Ampak prav pa vendar ni, gospod Romè.

Romè. Zakaj pa ne bi bilo prav, Grjavec?

Grjavec. Zato ker ima človek dvoje rok, deset ljudi pa jih ima dvajset.

Romè. Pa vsak jih ima le na svojem telesu.

Grjavec. Je že res. Ampak Vaše graščine ne bi bilo od Vaših dveh rok.

Romè. Zato pa ima človek tudi glavo.

Grjavec. Je tudi res. Ampak deset ljudi ima tudi deset glav. No, moja poišče Ločnika, da dobi kaj za grlo. (Odide v hišo.)

Sitnik. Videti so neumni ti kmetje, pa so včasih navihani, da ne more človek dovolj paziti.

Romè. S takim glasom govorite, kakor da jih sovražite.

Sitnik. Zaljubljen nisem vanje.

Romè. Ni treba. Toda med ljubeznijo in sovraštvom je še kaj.

(Ivanka pride naglo z desne.)

Romè. Kaj pa Ti, Ivanka, tako brez sape?

Ivanka. Oče, Komar je bil pri nas.

Romè. Že vem.

Ivanka. Kdo bi si mislil, da ga je to tako hudo zadelo!

Romè. Sedi, sedi, Ivanka, pa mi povej kaj. Na primer, če si kaj zaljubljena.

Ivanka (sede). Ne, oče, zdaj se mi ne ljubi šala. Povej mi, ali res ne more biti drugače? Ali mu moraš vzeti zemljišče?

Romè. Saj nisi Komarjev advokat. Imel ga je, pa ni nič opravil.

Ivanka. Meni ni mogoče presoditi, če mora biti tako. A videla sem ga. Tiščal je ustnice, a nič se ne bi bila čudila, če bi se bil razjokal kakor otrok.

Romè. Nemara se Ti je celo smilil. Pa ni na svetu smešnejšega prizora, kakor če plaka mož.

Ivanka. Smešno ni bilo, oče. Še meni so silile solze v oči, pa nisem jokava.

Sitnik. Komedijo Vam je igral, gospodična! Pa ste mu verjeli. A za take lepe oči niso solze.

Ivanka. Oče, ali se res ne bi dala drugače urediti ta reč?

Romè. Ne, Ivanka. In najbolje je, če se ne brigaš zanjo.

Ivanka. Če bi ga le videl, kakšen je! Ti moraš že vedeti, kaj delaš —

Romè. Seveda vem.

Ivanka. Ampak jaz bi na Tvojem mestu rajša pustila vse, kakor da bi bil človek tako nesrečen, ali bi pa —

Romè. Kaj pa bi?

Ivanka. Počakala bi, da se potolaži. Pozneje bi se lahko pobotala.

Romè. Hvala, Ivanka. Preveč si sentimentalna. To ni bilo nikdar dobro.

(Ažbot pride, z njim trije delavci z orodjem.)

Romè (vstane). Čas je, da ste tukaj.

Sitnik. Poslovim se, gospod Romè. Moram v pisarno.

Romè. Zbogom, gospod Sitnik. (Stopi k delavcem.)

Sitnik. Vaš sluga, gospod Romè. (Se odkrije, pokloni in odide ne levo.)

Romè. Zdaj pa kar na delo! Najprej se poseka ta meja.

Ivanka (vstane). Oče! Premisli, če bi vendar lahko počakal.

Romè. Pusti me, dekle, pa se brigaj za svoje reči.

Ivanka. Oče! Ali niso Tvoje reči tudi nekoliko moje?

Romè. Ne, Ivanka.

Ivanka. Če se izleže nesreča iz tega —

Romè. Kaj pa se danes sanja vsem o nesrečah?
— Čujte, Ažbot! Najprej se poseka ta meja.

Ažbot. Dobro, gospod Romè. (Daje po tihem delavcem naloge. Delavci odlože lopate in vrv pod drevo, pa gredo s sekirami k meji. Ažbot jim razlaga, potem se razpostavijo, ogledujejo mejo in začno sekati.)

Romè (Ivanki). Kakor da se Vas je vseh polotila čudna babja vera.

Ivanka. Ne. Duhovi in strahovi se mi ne prikazujejo. Toda lahko si mislim, kako bi bilo meni, če bi mi vzeli, kar ljubim in na kar sem ponosna.

Romè. Smešno bi bilo, če bi bil kmet zaljubljen ravno v ta košček zemlje.

Ivanka. Vsak ima pač svoje srce in vsak svojo glavo; mi ne moremo čutiti s kmetovim srcem, on pa ne misli z našo glavo.

Romè. Imaš prav. Zato bi bil greh, če bi opustil jaz, kar je meni važno, le zato, ker kmet ne razume.

Ivanka. Ne, oče. Ne pravim, da opusti.

Romè. Kaj tedaj?

Ivanka. Če bi le nekoliko odložil. Pokazal bi mu, da Te ne vodi sovraštvo. Pridobil bi njegovo zupanje.

Romè. Tega mi ni treba.

Ivanka. Oh, kakšna puščava bi bilo življenje brez zupanja! — Vidiš, kar bi bilo Tebi težko, bi prevzeli

mi, Mižan, jaz, morda še kdo. Govorili bi tako s Komarjem, da bi spoznal Tvojo pravico.

Romè. Pusti, Ivanka. Pravica je čedna beseda, toda še nikogar nisem našel, ki bi mi jo bil mogel razložiti.

Ivanka. Oče!

Romè. Glej! Ta prst pokriva skrivnosti, ki so meni več vredne od vse filozofije in od vseh načel drugih ljudi. Izkrčil sem si pot do njih in na svetu ni sile, ki bi mi ustavila korak le za trenotek. Ne trudi se, zakaj vsaka beseda bi bila zaman. (Gre k Ažbotu.)

(Grjavec pride iz hiše; pozna se mu, da je nekoliko preveč pil, a ne da bi bil močno pijan.)

Grjavec. Gospodična — Vi ste tukaj? Nikar me ne glejte.

Ivanka. Zakaj pa ne? . . Ali ste pili? Pa ste mi sami tolikokrat rekli, da ni pametno piti.

Grjavec. Na vsak način sem govoril tako. Ampak zdaj so drugačni časi.

Ivanka. Nikar se ne napijte več. Škoda bi bila.

Grjavec. Veste, gospodična, pravijo, da je v vinu korajža. Te bo treba.

Ivanka. Danes mi niste všeč. Tudi tisti pogum, ki puhti iz vina, mi ni všeč.

(Romè hodi po zemljišču, brska s palico, nazadnje se ustavi pred votlino in jo ogleduje.)

Grjavec. Morda še komu ne bo všeč. Ampak Vam ne bo nagajal. Vi ste taki, da me je še sram, če sem pijan vpricho Vas.

(Komar pride z desne; videti je zelo truden, a zelo lahko se razburja. Ko opazi, da sekajo mejo, obstane ves osupel.)

Komar. Kaj?! — Za božjo voljo, kaj uganjate?

Grjavec. Oho, Komar! Kaj pa je? Ti vendar opraviš vse, kar hočeš.

Komar (ga le pogleda; delavcem.) Pustite vendar to. (Najbližji delavec se nasmeje.) Nehajte! Saj ne bo tako ostalo.

Ažbot. Komar, ne motite mi delavcev!

Grjavec. Kako si neumen! Tak lep denar! Če bi mi kdo tako plačal moj prod, bi dal še za mašo povrh.

Komar (gre k Rometu). Gospod Romè, prosim Vas, kakor se prosi v molitvi: Nehajte! Zmeniva se drugače.

Romè (se je obrnil k njemu). Zdaj je prepozno, Komar. Takrat bi bil čas, ko sem Vam ponujal mirno kupčijo.

Ažbot. Norčeval se je takrat. Ošaben je bil, kakor da je kralj.

Komar (vzroji). Vsak je kralj na svojem.

Romè. Zdaj sem tukaj jaz na svojem.

Komar (skoraj ponižno). Gospod Romè, nikoli nisem vedel, da je to mogoče. Vzeti človeku, kar je njegovo!

Romè. To ni moja krivica. Toda spomnite se. Dejal sem Vam: Kopal bom na tisti zemlji. Romè vedno ve, kaj trdi.

Komar. Gospod Romè, ali bi si dali odsekati desno roko? Ali pa izgrebsti desno oko?

Romè. To je nespametno vprašanje.

Komar. Glejte, jaz bi dal rajši roko in oko, kakor pa zemljo, ki mi jo je zapustil oče. Sam bog ve, od kdaj so že bili Komarjevi na tej zemlji. In zdaj — zdaj —

Grjavec. Trapast si, Komar! Če si lačen zemlje, pa kupi mojo. Midva se bova pobotala.

Komar. Pojdi Ti v fabriko; jaz ne grem.

Grjavec. Zaradi tega koščka? Saj Te luna trka.

Komar. Odnehajte, gospod Romè. Pomeniva se. Morda izmisliva kaj.

Romè. Nič se ne ukvarjajte. Zdaj je tako in tako ostane.

Komar. Vaša gospodična mi je pripovedovala, da morate tukaj kopati. Pa naj bo. Ne vem, zakaj morate, ne razumem Vaših čudnih reči, ampak če že res morate —

Romè. Seveda moram. To sem Vam že sam povedal.

Komar. Dobro, dobro. Če morate, pa le kar, še pomagal Vam bom, če hočete.

Romè. Tega ni treba.

Komar. Le zemlja naj ostane moja.

Romè. To ne gre.

Komar. Zakaj ne? Prekopljite jo, vso, kolikor hočete. Le moja naj ostane. Če bo treba, pojdem do konca sveta, da napeljem zopet dobre prsti.

Romè. Ta trud si lahko prihranite, Komar! Ko sem Vas prvič klical, bi se bil morda dal pregovoriti. Sedaj je vse drugače. Jaz sem hotel kupčijo, Vi ste hoteli boj.

Komar. Za božjo voljo, kaj res nimate srca v prsih?

Grjavec. Seveda ga nima. V prsi si vtika tiste črepinje, ki jih včasih izkoplje.

Ivanka. Grjavec! Vino Vam res dela škodo v glavi.

Grjavec. Prav res ne. Jasni me.

Komar. Pojdite z menoj, gospod Romè. Peljiva se k notarju. Tako pogodbo napraviva, da boste lahko veseli.

Grjavec. K notarju, k notarju! Naj zapiše, da si tepec brez primere.

Romè. Kadar je ite missa est, se ne ponavlja kyrie elejson in gloria.

Komar. Kje pa je na Vas kaj človeškega, da Vas primem? — Gospod Romè, moj stari oče je bil gospodar na tej zemlji, pa moj oče, potem jaz. Pa Vas vendarle prosim. Beračim za svoje. Glejte! Samo v cerkvi sem klečal in pri rešnji procesiji. Zdaj poklekam pred Vas, (poklekne in sklene roke,) tukaj le poklekam in Vas prosim: Ne storite mi tega.

Romè. Komar, ne uganjajte komedije. Ta prizor se mi stуди!

Komar. Povejte! Kaj hočete, kaj zahtevate? Denarja Vam dam, kolikor le morem, delal bom za Vas, le ne jemljite mi zemlje.

Romè. Sedaj mi je dosti cviljenja. Ko ste se postavljali pred menoj in se ošabno prepirali z menoj, ste mi ugajali. Nekaj lepega je takrat bilo v Vas. Sedaj, ko tarnate in jčljate kakor osivela beračica, ste mi pa odurni.

Komar (plane po konci). Tako? Oduren sem Vam? Naj pa bo! Pa me imejte odurnega! Mislite si: Neumen kmet; tega uženem v kozji rog. Pa ne boste kaše pihali, ne! (Zažuga s pestjo, pa pohiti na levo; Romè zaničljivo skomizgne.)

Ivanka (ustavi Komarja). Kam pa hočete, Komar? Ali ste ob pamet?

Romè. Pusti ga! Naj gre, kamor hoče. Ga bodo že spravili v norišnico.

Komar. Nič se ne bojte za mojo pamet, gospodična. Tako znam tudi še priti do svoje pravice, kakor gospod Romè.

Ivanka. Povejte mi vsaj, kaj hočete.

Komar. Da bi mi zopet kdo prekrizal pravico? Ne, ne! (Odhiti na levo.)

Ivanka. Moj bog, kar za njim bi stekla.

Grjavec. Zlodja, takega ga pa še nisem videl!

Romè. Tu ostani, dekle, ali pa pojdi domov. Ali naj misli, da se ga res kdo boji?

Grjavec. Včasih se boje ljudje, pa ne vedo zakaj; včasih pa nimajo strahu, ko bi bilo prav dobro, če bi ga imeli.

Ivanka. Kaj mislite, Grjavec?

Grjavec. Nič, gospodična. Pil sem.

Romè. Ažbot, pridite malo sem. (Gre k votlini. Ažbot pride k njemu.) Ali imate vrv?

Ažbot. Imam. Saj ste ukazali.

Romè. Dajte jo sem.

Ažbot (gre k drevesu in vzame tam ležečo dolgo, močno vrv). Taka je.

Romè. Dobra bo. Dajte mi konec. (Si priveže konec vrvi okrog pasu.)

Ivanka (potihoma Grjavcu). Ali ne bi šli za Komarjem pogledat?

Grjavec. Špion pa nisem.

Ivanka. Ne, ne. Ne mislim tako. Ampak če si kaj stori?

Grjavec. Hoho, kaj bi si storil? Sebi? Saj ni obnorel, ne.

Ivanka. Pa vendar bi bilo bolje, če bi šli za njim.

Grjavec. No, gospodična, to je neumno. Toda Vam na ljubo grem. (Odide na levo.)

Romè (Ažbotu). Ne verjamem, da je globoko. Toda za vsak slučaj držite vrv. Ali pa še bolje: Privežite jo tam na drevo.

Ažbot. Kaj res hočete v jamo? (Priveže vrv.)

Romè. Pazite; če je tako, da bom rabil vrv, pocukam, kadar bo treba. To je znamenje, da mi morate pomagati, da laže priplezam ven. (Spleza v jamo.)

Ažbot. Bogve, gospodična, čemu je tega treba?

Ivanka. Oče bo že vedel, česa išče tam.

Ažbot. Nihče ne more vedeti, kakšne nevarnosti se morda skrivajo v zemlji.

Ivanka. Oče se jih gotovo ne boji.

Ažbot. Toda jaz, gospodična, jaz. Sploh je ta služba že strašna. V večnem strahu živim.

Ivanka. Vi, Ažbot?

Ažbot. Jaz, jaz, gospodična. Saj sem tudi jaz kos Preljevega.

Ivanka. To ste res.

Ažbot (gleda na vrv). Še nobenega znamenja. (Nadaljuje z Ivanko.) In če bi kaj doletelo gospoda ali graščino, bi ne prizaneslo meni.

Ivanka (uplašena). Kaj pa je, gospod Ažbot? Kaj pa veste?

Ažbot. Doslej še nič družega, kakor da se je gospod Romè zameril že skoraj vsem ljudem.

Ivanka. Nekaterim že, to je res.

Ažbot. Moj bog! Vam ne, meni seveda tudi ne. A vsak dan je več takih, ki so ga včasih silno spoštovali, pa ga skoraj sovražijo.

Ivanka. Komar na primer. To razumem. Toda zakaj bi ga drugi sovražili?

Ažbot. Kdo bi to povedal? Ne poznajo ga. Jaz vem, kako dober je in če bi smel povedati ljudem —

Ivanka. Zakaj pa ne smete?

Ažbot. Strogo mi je prepovedal. No, Vam — saj je Vaš oče. Glejte, še pred tremi dnevi mi je dal petsto kron, naj jih nesem na glavarstvo, da se kupijo kmetom gnojila za travnike.

Ivanka. To bodo kmetje vendar morali zvedeti.

Ažbot. Ne bodo, ne, gospodična. Vse sem moral poskrbeti, da ostane stvar gotovo tajna. In dejal je: „Ne morem gledati travnikov takih, kakršni so.“ Kakor da bi hotel reči: Zaradi sebe dam gnojiti, ne zaradi kmetov.

Ivanka. Da, tak je bil vedno.

Ažbot. Seveda. Toda človek bi moral živeti z ljudmi. Na svetu smo in puščavništvo ni mogoče.

(Grjavec pride z leve.)

Grjavec. Komarju se je res zmešalo.

Ivanka. Kaj pravite?

Grjavec. Popolnoma sem se iztreznil, gospodična. Res vem, kaj govorim.

Ivanka. Kako bi se mu bilo zmešalo?

Grjavec. Za njim sem jo ubral in kaj mislite, kam se je zaletel?

Ivanka. Grjavec, plašite me.

Grjavec. Nič strahu, gospodična. No, k glavarstvu je smuknil. To se pravi, da je res ob pamet.

Ažbot. Nemara se meša tudi Vam.

Ivanka. Zakaj pa govorite tako?

Grjavec. Lepo Vas prosim — česa pa išče pri glavarstvu? Menda še vedno upa, da najde tam nekako pravico.

Ivanka. Lepo ni, da se mu rogate.

Grjavec. O — zakaj pa ne rečete svojemu gospodu očetu, da ni lepo, da ga je spravil tako daleč?

Ivanka. Saj ne veste, kaj sem že rekla svojemu očetu.

Grjavec. Gotovo še ne tega, kar bi zaslužil.

Ažbot. Držite rajši jezik za zobmi.

Grjavec. Kadar bo treba, sedaj pa ne. Morda povem še sam temu ošabnemu, prevzetnemu gospodu, da ni nič boljši od nas, nemara pa še slabši.

Ivanka. Grjavec, spomnite se, da sem njegova hči in da ne morem poslušati takih besed o svojem očetu.

Grjavec. Njegova hči? Če bi vprašali mene, jaz ne bi potr dil. Na lesnikj še nikdar ni zrastel žlahten sad.

(Sliši se pokanje biča.)

Ažbot. Ne spodobi se, da tako govorite o svojem dobrotniku.

Grjavec. Tak pa dobrotnik? Če bi imel človek utoniti pred njegovimi očmi, pa mu ne bi dal roke, da bi mu rešil življenje. Pa mu je jaz tudi ne bi dal.

(Voz se ustavi za hišo. Minka pride z Marjano.)

Minka. Kaj ni papa tukaj, Ivanka?

Ivanka. Seveda je.

(Grjavec gre v hišo.)

Marjana. Kako? Saj ga ni videti.

Ivanka (pokaže na privezано vrv.) Tukaj je njegov rep, tetka.

Marjana. Dete, dete, kako se pa izražáš? Pa kaj pomeni to?

Ivanka. V jami je.

(Grjavec se vrne z vinom in sede k mizi.)

Marjana. V jami, za božjo voljo! Kakor kakšen rudar! Strašno!

Minka. Nič ne bi pomagalo, če bi mu povedala, da je strašno. Nobena nevarnost ga ne užene, kadar gre za njegove najdbe, ki so mu dražje od življenja.

(Romè prileze iz jame; ko stoji, si zakrije oči in jih potem polagoma odkriva.)

Minka (pohiti k njemu, za njo Marjana; počasneje sledi Ivanka in potem Ažbot.) Ali se Ti je kaj zgodilo?

Marjana. Moj bog, nesreča! Grozno.

Romè (odkima; polagoma popolnoma odkrije oči in se ozre, kakor da bi morale oči preizkusiti, če že lahko prenašajo svetlobo). Prismođarije! Kaj bi se mi zgodilo? Tema je tam doli.

Marjana. Tam doli? Ali si bil globoko?

Romè. Menim da! Oh, krasno je!

Marjana. Krasno — ??

Ažbot. Nič niste dali znamenja. Rad bi Vam bil pomagal.

Romè. Pa ni bilo treba. Vidite, da sem sam prišel na dan. — Tako je, kakor sem slutil.

Marjana. Kaj si slutil?

Romè. Tu v žepu imam nekoliko stvari, kar sem mogel najti ob žepni svetilki. Seveda bo še treba dol.

Minka. Še?

Marjana. Čemu pa?

Romè. Draga moja, kar imam v žepu, mi kaže, da je tisto, kar je doli, več vredno od vseh tvojih imenitnih koneksij in konvencij.

Marjana. Ah!

Romè. Nerodno je le, da je precej vode doli. Toda — po kaj sta prišli?

Minka. Marjana je hotela sem, pa sem jo spremila.

Marjana. Hotela sem biti priča Tvojega slavlja, Tvoje zmage.

Romè. To so nepotrebne besede. Zlasti o slavlju.

Marjana. Kako bi bile nepotrebne? Vsaka zmaga je triumf. Čemu bi se človek bojeval, če bi ne bilo niti slave?

Romè. Draga sestra, kadar govore pivski bratci o japonski politiki ali pa o vulkaničnih teorijah, je slišati prav tako. Človek, ki ima dovolj moči v sebi, ne potrebuje priznanja in slave od neznanih ljudi.

Marjana. Tebe pa res ne razumem.

Romè. Jaz pa Tebe menda prav dobro. Seveda Ti ne morem biti enak. — Čujte, Ažbot!

Ažbot. Prosim, kaj ukazujete?

Romè. Pustite sekanje.

Ažbot. Itak je že skoro vsa meja posekana.

Romè. Nič ne de. Ljudje naj vzamejo lopate.

(Ažbot daje delavcem naloge. Sekire se odlože pod drevesom, delavci vzamejo lopate.)

Marjana. Sedaj začneš takorekoč z glavnim delom, kaj?

Romè. Mogoče; to se že pokaže. Toda nekaj Ti povem. Danes bodite še tukaj, dasi ne vem, kaj bi Vas utegnilo zanimati. Zanaprej pa ne bo tukaj gledališča in občinstvo bo naprošeno, da si poišče druge zabave.

Marjana. Kako si čuden. Lepo pa ni, da si tak.

Romè. Je že tako. V plavž ne morem, da bi me tam predelali.

Marjana. Ali nimam tudi jaz nekoliko zasluge za Tvoje delo?

Romè. Toliko, draga Marjana, kolikor jaz za sijaj Tvojih žurfiksov. Odklanjati jo moram, sicer bi jo moral priznati tudi tistim lopatam. (Gre proti griču.)

Marjana. Ali mora biti vsak učenjak tako robot? Hvala bogu, da sem Ti le sestra, pa ne žena.

Minka (se nasmeje). Hvala bogu, sicer bi si morala želeti, da postane Turek.

Romè. Pridite sem, Ažbot. Najprej naj se prav tukaj, vidite, prav pod gričem (pokaže z roko obseg) odkoplje za meter zemlje. Posebne previdnosti še ni treba.

Ažbot. Zgodi se, gospod Rome. (Pokliče delavce, razloži naloge, delavci začno kopati.)

Marjana. Kaj pa, Ivanka, ali si že kaj razmislila? Ali prideš v Ljubljano?

Ivanka. Morda pozneje, tetka. Sedaj že še ne.

Marjana. Ivan, povej ji vendar Ti, da bi bilo zelo koristno zanjo, če bi prišla k nam.

Romè. Ne morem ji povedati, česar ne vem.

Minka (po tistem Marjani). Sedaj je nihče ne bi spravil od doma. Ne vem, ali jo tako mika Ivanovo delo ali kaj?

(Komar pride z leve, se ustavi in pogleda vse.)

Komar. Taka je torej. Za gospodo je pravica, za nas je ni nikjer na tem svetu.

Grjavec. Ničesar nisi opravil, kaj? Zato ni bilo treba proroka Daniela.

Komar. Molči! Kdo Te je kaj vprašal?

Grjavec. Kaj si pa tako nataknjen? Ponižaj se, pa sedi k meni. Glej, tukaj je tolažba. (Dvigne kupico.)

Ivanka. Ali zopet pijete?

Komar. Gospod Romè, zdaj imam le še z Vami opravka.

Romè. Ne, Komar. Midva sva opravila vse.

Komar. Ni res. Tako se to ne konča.

Romè. Je že končano.

Komar. Ne govorite tako! Kako je po Vaših zasukanih paragrafih, me nič ne briga. Od Vas hočem zdaj zvedeti, če mi vrnete mojo zemljo. (Romè skomizgne, pobere grudo zemlje in jo drobi, potem pobere drugo grudo.) Nikar tako, gospod Romè! Odgovorite mi! — Ali bo ta zemlja zopet moja?

(Romè se ne briga zanj. Ažbot se mu približa.)

Grjavec. Ne bodi norec, Komar. Gospod Romè ima prehude skrbi za črepinje.

Ažbot. Komar, odidite odtod. Bolje bo.

Komar. Pustite me! Od njega zahtevam odgovor, od njega!

Ivanka. Komar, pojdite! Jaz bom govorila z očetom, kadar bo druge volje.

Komar. Nič ne. Z menoj mora govoriti.

Ažbot. Pojdite izlepa!

Komar. Mir mi dajte!

Ažbot. Pomislite, da Vas lahko poženemo z žandarji.

Komar. Mene? Mene? Z mojega?

Ažbot. Odtod!

Komar. Če me odnesete mrtvega. Zadnjič, gospod Romè, ali mi odgovorite?

(Ažbot odide, kakor da je nekaj sklenil, k delavcem.)

Romè (ravnodušno). Izkadite se, to Vam svetujem prav prijazno.

Komar (razjarjen). Tako! Torej: Pravice ni, srca ni, poštenja ni. Dobro! Si pa vzamem sam pravico. — Takoj mi nehajte kopati na mojem!

Ivanka. Komar! Komar!

Ažbot. Vi!

Grjavec. Resnično je znorel!

Komar. Ali ne nehate? Pa naj Vam pomagajo vsi svetniki božji! (Skoči urno k drevesu, pograbi sekiro in se zakadi proti Rometu.)

Ivanka. Komar! Sekiro iz rok! (Pohiti za njim.)

Marjana. Jezus Marija!

Ažbot. Na pomoč!

(Minka hoče pohiteti za Ivanko, pa se vsa trese in se ne more geniti. Romè se vsled obupnih klicev ozre, pa potegne iz žepa revolver in ga nameri na Komarja. Delavci priskočijo, pograbijo Komarja in mu izvijejo sekiro iz rok.)

Ivanka. Nesrečnež, kaj ste hoteli storiti?

(Sitnik pride z dvema žandarjema.)

Sitnik. Mislim sem, da ste tukaj. Le počakajte, dobro se Vam bo godilo. Gosposko podkupovati, kaj-pada! (Žandarjema.) V imenu zakona —

(Žandarja pristopita in ga molče ukleneta. Komar je kakor uničen in se da povsem mirno ukleniti.)

Sitnik. Kaj misli tak človek! Na glavarstvo je prišel, pa nam je ponujal denarja, celo gospodu glavarju, da bi kršili zakone in mu dali zemljo! (Žandarja sta gotova in se postavita za Komarja.) Oprostite, gospoda!

(Ločnik pride iz hiše in obstane na pragu.)

Prvi orožnik. Naprej!

(Komar odide s pobešeno glavo počasi na levo, žandarja za njim. Sitnik sname klobuk, se pokloni na vse strani in odide za njimi. Romè vtakne revolver; Minka gre k njemu.)

Konec tretjega dejanja.

ČETRTO DEJANJE.

Prostor kakor v tretjem dejanju. Votlina v griču je povečana, živa meja posekana, travnik ves razkopan. Ozadje je vse poplavljeno.

(Mižan, Romè.)

Mižan. Ne spominjam se, da bi bilo že kdaj tako hudo.

Romè. Res, odkar smo mi na svetu, še ni bilo tukaj take povodnji. Toda povej po pravici: Ali ni lepo?

Mižan. Lepo?

Romè. Poglej vendar! Stavim, da še nisi dobro pogledal.

Mižan. Kdo ne bi bil pogledal? To mi seveda ni prišlo na misel, da bi gledal pogubo z očmi esteta.

Romè. Krasno je. Nobeno jezero mi še ni tako ugajalo.

Mižan. Ali pa si že pomislil na škodo?

Romè. Da, tudi na mojo zemljo je prišlo nekoliko vode. Ažbot je nekaj računal in kajpada tarnal, češ da je tisočak izgubljen.

Mižan. Tisočak le na tistem koščku, kar je pri Tebi poplavljenega?

Romè. Ažbot je vesten.

Mižan. Tedaj si lahko misliš, koliko škode imajo kmetje.

Romè. Ažbot bi znal tudi to preračunati.

Mižan. Ljudje obupavajo, zlasti revnejši.

Romè. Mogoče, mogoče.

Mižan. Nekateri tarnajo, drugi preklinjajo.

Romè. Verjamem.

Mižan. Glej, nerad Ti povem, pa vendar moram.

Romè. Kar se mora, se mora. Povej.

Mižan. Tudi Tebe preklinjajo nekateri.

Romè. Haha! Menda veš, da ne verujem v moč kletve.

Mižan. Kletev je le znamenje.

Romè. Znamenje ali ne znamenje; kletve nas menda ne bodo plašile.

Mižan. Ti govoriš kakor fatalist.

Romè. Ne kakor fatalist, temveč kakor človek, ki ve, da je močan.

Mižan. Tudi močnega ubije skala, če se nenadoma zruši nanj.

Romè. Pod razmajanimi skalami se ne izprehajam.

Mižan. Za čvrsto skalo je lahko dinamit, ki se hipoma užge.

Romè. Meni ni treba takih opominov. Doslej ne poznam strahu. Kadar se prvič ustrašim, bom vedel, da nisem nič več vreden.

Mižan. Ne govoriva o strahu. Rad bi, da bi storil nekaj, o nagibu pa ne bom vprašal.

Romè. Kar povej željo.

Mižan. Ljudje upajo, da jim bo pomagala gosposka.

Romè. To je menda njena dolžnost.

Mižan. Brez prošnje pa menijo, da ne pojde.

Romè. Naj gredo prosit.

Mižan. Izgubili so zaupanje in mislijo, da ne bo pomoči, če gredo sami.

Romè. Čemu imajo poslanca? Naj gre z njimi.

Mižan. Ne marajo ga. Ta stran okraja ni glasovala zanj. Romè! Sami Ti ne bodo povedali, ker si menda ne upajo več. Jaz pa vem, da bi jih silno potolažil, če bi Ti šel z deputacijo.

Romè. Jaz?

Mižan. Da. In ne moreš se čuditi. Ne zahtevaj prestroge logike od ljudi.

Romè. Saj ne zahtevam sploh nobene.

Mižan. Baviš se s svojo znanostjo, ki jim je neumevna, neznana in čudna. Zato Te že smatrajo za ne navadnega moža, ki razume in zmore tudi čudne in čudovite reči. Videli so velik uspeh, ki si ga dosegel, a se je vsem zdel neverjeten. Nejasne pojme imajo o visokih zvezah, o velikem vplivu, o skrivnostnih sposobnostih. In skoraj naravna je njihova misel, da bi tudi zanje lahko dosegel več nego vsi drugi.

Romè. Znano Ti je morda, da nisem nikdar potrjeval zmot. Zatajevati bi moral samega sebe, a za ta greh nisem sposoben.

Mižan. Ljudje imajo svojo vero. Lahko jo krstiš, kakor hočeš. Utajiti pa ne moreš, da bi jim lahko pomagal. Če greš Ti z njimi, se jim dvigne zaupanje in upanje, zraste njihova moč in samozavest. Tvoja navzočnost je zanje že pol uspeha.

Romè. Resnično, lepo govoriš. Toda kaj mi dokazuješ? Zakaj naj bi jaz šel z njimi? Kje je povod zame? Pripovedoval si mi razloge, ki lahko veljajo zanje, povedati mi ne moreš nobenega, ki bi imel moči do mene.

Mižan. Povem Ti ga, Romè.

Romè. Poslušam.

Mižan. Od Tebe pričakujejo pomoči, v Tvojo pomoč zaupajo, edino v Tvojo. Samo Ti jim torej moreš pomagati, zato pa moraš.

Romè. Moram? ... Ne, Mižan. Dolžnosti ima človek do samega sebe, sicer do nikogar na svetu ne.

Mižan. To je ledena teorija, sovražna človeštvu in življenju, sama neživa, nesposobna za življenje.

Romè. Ne teorija, temuč prepričanje in živ občutek. Sam sem celota; zlomek neizvestne množice, imenuj jo človeštvo ali kakor hočeš, ne maram biti.

Mižan. Prepirajva se drugič. Saj ne gre danes za to.

Romè. Vsak dan, vsako uro, vsak hip gre zato, da je človek zvest sam sebi. Prepirati se nama sploh ni treba. Povodenj me ne briga, podpora me ne briga, ne grem z nobeno deputacijo, ne podpišem nobene peticije.

Mižan. In to ljudstvo, ki ne zna misliti drugače kakor misli, naj obupa, naj ostane brez tolažbe, naj pogine?

Romè. Naj pogine, če si ne zna pomagati.

Mižan. Resnično? Naj pogine?

Romè. Tako sem dejal.

Mižan. Torej se morava ločiti. Težko mi je. Toda alternativa, pred katero me postavljaš, dovoljuje le eno volitev —

Romè. Ne mene. Prav imaš. Ne vem, česa imaš iskati pri onih ljudeh. A mene ne moreš voliti, dasi Ti ne dajem nobene alternative. Biti sam svoj se pravi: Ne imeti nikogar. Če bi imel Tebe, bi imel Tudi Ti mene; jaz pa sem svoj in hočem ostati svoj.

Mižan. Jaz pa sem človek in zato grem k ljudem. (Odhaja.)

V tem pride Ivanka.)

Ivanka. Ali sem Vas prepodila, Mižan?

Mižan. Vi ne, Ivanka, ampak prikazen brez krvi in kosti. Pregnalo me je izmišljeno, ošabno, a vendar prazno načelo.

Ivanka. Slutila sem v strahu, da se zgodi.

Mižan. Ivanka, nikdar več me ne bo na Preljevo.

Ivanka. Oče — eno samo vprašanje: Ali mora biti tako?

Romè. Mižan mora vedeti.

Ivanka. Kakor da sem poslušala, vem, kaj sta govorila. Kar pravi Mižan, mora biti, če je Tvoja volja taka.

Romè. Zakon moje duše predpisuje moji volji pot; po drugi ne more hoditi.

Ivanka. Vse razumem, oče. Ako bi le bilo s čuvstvi tako lahko kakor z razumom! A dejal si, da so solze zoprne in glej: Jaz ne plakam, ko se pripravljam na slovo.

Romè. Na slovo — od Mižana?

Ivanka. Ne, oče. Mižan ne more več na Preljevo; jaz ne morem biti obenem na Preljevem in pri njem.

Romè. Ti — Ivanka — Ti hočeš —?

Ivanka. Z Mižanom.

Romè. Od mene?!

Ivanka. Z njim, oče, ki sem njegova. Moram tako.

Romè. Moraš? . . . Da, da. Ti moraš. Tudi tega nisem opazil. Moje oči so vedno gledale drugam . . . Moraš, Ivanka. Prej ali slej bi se zgodilo, seveda. Le pripravljen nisem bil — in zato, le zato — —

Ivanka. Oče! Moj ljubi oče! (Ga objame.)

Romè. Ne, ne, Ivanka. Vem, kaj misliš.

Ivanka. Zakaj ne bi, oče —

Romè. Ne, ne. Ako zažgeš suh les, mora goreti. Solnce in zvezde imajo zakone, ki ne minejo, če jih ljudje nè poznajo. Nisem brez duše, Ivanka, ampak le svojo imam in zamenjati je ne morem z nobeno. (Izpusti Ivanko.)

Ivanka. Da, da, čudeži, po katerih koprnimo, se ne gode.

Romè. Zdravstvujta! Visok hrib je med nami. Tudi to je bilo treba spoznati. Pojdimo vsak v svojo dolino. (Stisne obema roke in odide na desno.)

Mižan. Ali si imava kaj očitati?

Ivanka. Ne, dragi moj. Komu bi očital, da teče reka v morje, da zmrzne voda pod ničlo in da se rodi od zamorca zamorec?

Mižan. Žal mi ga je, da bi kar pohitel za njim in ga prosil odpuščanja.

Ivanka. On pa bi Te debelo pogledal in Tvoje besede bi se mu zdele kakor kitajščina.

Mižan. Le v srcu je žalost, v glavi je prepričanje, da mora biti tako. Prav imaš, moja Ivanka. Kajneda: Skupaj pojdeva tja, kjer iščejo ljudi.

(Objameta se. Ko se izpustita, pride iz hiše Ločnik.)

Ločnik. Bog daj dober dan, gospodična! Ali ste že videli, kakšno je?

Ivanka. Po vsem kraju sem že bila. Pregledala sem vso nesrečo.

Ločnik. E, e, e, če bi bila le nesreča.

Ivanka. Kaj pa naj bi bilo še?

Ločnik. Nič ne pravim, nič ne pravim.

Ivanka. A mislite.

Ločnik. Človek misli bogvekaj. Pa dokler le misli, ne more biti nič hudega.

Mižan. Če ni nič hudega, se lahko pove, kar se misli.

Ločnik. Lahko, če je treba in če kaj pomaga.

(Grjavec pride neopažen.)

Ivanka. Zato imamo jezik, da se razumemo in če se razumemo, si lahko pomagamo.

Grjavec. No, no, vidi se, da ste še mladi, gospodična.

Ivanka. Zakaj, Grjavec?

Grjavec. Ker verjamate take reči. To imate najbrže kje v bukvah.

Ivanka. Tako mislim brez bukev.

Grjavec. Pa ni tako. Jezik imamo, da se zmerjamo, da lažemo, da se bahamo in da se vsak dan manje razumemo.

Ivanka. Kakšno bridkost imate vsi v srcih? To ni prva povodenj. Radi same vode vendar ne morete kar vsi imeti toliko pelina?

Grjavec. Radi same vode že ne, čeprav je to povodenj, kakršne še ni bilo in škoda, ki se ne popravi izlepa.

Mižan. Radi česa pa, če ne radi same vode?

Ločnik. To je že tako; povedati se ne da.

(Lukežič in Komar prideta z leve.)

Lukežič. Glejte, koga sem pripeljal.

Grjavec. Ti, Komar? Kaj si ušel?

Komar. Kdo bi ušel iz takih zidov! Nič, izpustili so me.

Ločnik. Izpustili so Te?

Komar. No, nika se ne čudi! Pa če si se veselil, da me zašijejo, ni treba, da bi bil žalosten.

Grjavec. Kaj se to pravi?

Komar. Sodni dan še le pride. (Ogleduje zemljišče.)

Lukežič. Zdaj so ga imeli le za preiskavo. Še enkrat ga bodo poklicali, potem ga pa že obdrže.

Komar. Lepo mi je razoral zemljo! Strela naj ga ubije!

Ivanka. Komar! . . .

Komar. Da, gospodična, kdor nima srca za nas, ga tudi mi nimamo zanj.

Grjavec. Res, res. Ampak, veš, Komar, včasih si tudi Ti imel srce le zase.

Komar. Takrat sem mislil, da sem močan kakor bik in verjel sem, da je pravica na svetu.

Grjavec. Po domače: Človeka sreča pamet, kadar je tepen.

Lukežič. Pošteno tepen.

Ločnik. In mi smo bili tepeni, ko je Komar še mislil, da lahko tepe.

Komar. Kaj bi brskali po zasuti luži! Hujše me je zadela šiba, kakor Vas vse skupaj.

(Več kmetov in kmetice pride in poseda okrog mize. Ločnik jim postreže.)

Grjavec. Kajpada, kristjani smo in znamo odpuščati.

Lukežič. Saj res ni čas, da bi si očitali, kar je bilo.

Mižan. Lukežič ima prav. Doletelo Vas je veliko gorjé kakor grenak nauk.

Grjavec. Nauk? Kakšen nauk?

Komar. Vi ste profesor, pa mislite na same nauke. Ampak nam zdaj ne pomagajo nauki.

Ivanka. Vendar, vendar. Pozabili ste, da ima reka drugo moč kakor potoček in vendar je v njej le tista voda, ki so jo zlili mnogi potoki vanjo.

Komar. Aha, to je stara prilika kakor tista z butaro.

Lukežič. In gospod Mižan ima prav. Nikdar nismo bili ne reka ne butara.

(Prihaja še več kmetov. Ločnik prinaša klopi.)

Grjavec. Je že prav. Toda zdaj je prva skrb, da dobimo podporo. Drugače ne bo nikdar več rodila ta zemlja.

Ločnik. In vsi skupaj se lahko skidamo v Ameriko.

(Kmetje pritrujejo.)

Lukežič. Treba je prositi gosposko.

Ločnik. Ampak katero gosposko?

Grjavec. In kako prositi? Kako?

Komar. Kdo bo prosil, to je tisto! Saj smo videli. Romè je hotel dobiti mojo zemljo, pa jo je dobil. Jaz sem branil svoje, pa so mi vzeli.

Kmetje. Seveda. Kdo pojde, to je glavno.

Prvi kmet. Če pridem jaz na glavarstvo, se mi bodo smejali.

Drugi kmet. Če pridem jaz, me zapode.

Grjavec. In če pridem jaz, me zapro.

Komar. Če pa pride Romè, se mu poklonijo do tal.

Ivanka. Prijatelji, nekaj je že resnice v tem, glavno pa to vendar ni.

Grjavec. Je, gospodična, je.

Kmetje. Je, je.

Ločnik. Namazan jezik mora imeti, kdor gre.

Prvi kmet. In preklanega kakor kača.

Grjavec. Kaj bi besedčili? Kar povejmo, kdo naj gre.

Kmetje. Gospod Romè, gospod Romè!

Ivanka. Prijatelji, ne bodite tako malodušni. Ne mislite, da ne pojde brez mojega očeta.

Komar. Gospodična, vsi vemo, da se odpirajo Vašemu očetu vsa vrata.

Ivanka. Nikar ne mislite tega.

Komar. Saj smo videli.

Kmetje. Videli, videli. Tako je.

Ivanka. Komar, v Vaši stvari je bila postava na očetovi strani.

Lukežič. To je tisto, gospodična, da pozna Vaš oče postave, mi pa ne.

Komar. Enemu je postava goroka peč, drugemu pa lisičja past.

Kmetje. Gospod Romè naj gre! Kar gospod Romè!

Ivanka. Glejte, ljudje! Verjeti morate, da pojde tudi brez mojega očeta.

Nekateri kmetje. Ne.

Ivanka. Moj oče se noče vtikati v to reč. Zato vendar ne smete obupati!

Nekateri kmetje. Noče?

Drugi kmetje. Kdo pravi, da noče?

Mižan. Prijatelji, midva sva govorila z gospodom Rometom. Prisiliti se ne da.

Nekateri kmetje. Pa mora! Mora!

Ivanka. Moj oče ni edini na svetu.

Komar. Saj vem. Name je hud, zato noče.

Ivanka. Ne, Komar, hud ni na nikogar.

Komar. Kako da ne? Ampak jaz bom zaprt za svojo jezo in potem bo vendar prav?

Ivanka. Njemu bi bilo najljubše, če bi ostali brez kazni. Toda to ni v njegovih rokah.

Komar. Ne, ne. Nič brez kazni. Še branil se ne bom. Kar povedat mu grem.

Mižan. Ne hodite, Komar. Ne boste ga pregovorili.

Ločnik. Le pojdi, Komar, le pojdi!

Kmetje. Vsi gremo. Prosili ga bomo. Saj ni iz železa.

Ivanka. Rajši se posvetujte, pa sklenite kaj družega.

Mižan. Glejte, gospodična in jaz sva z Vami.

Kmetje. Pojdimos! Pojdimos!

Ločnik. Lukežič, Ti govori z njim.

Kmetje. Vsi bomo govorili.

Lukežič. Pa poizkusimo, saj nič ne velja.

(Večina kmetov odide z Lukežičem, Grjavcem in Komarjem, drugi gredo z Ločnikom v hišo.)

Mižan. Zdaj je treba kaj storiti.

Ivanka. Da, zakaj sicer bo morda nevarno.

Mižan. Na glavarstvo pojdem, da jim lahko podprem upanje, ko jim Tvoj oče odkloni prošnjo.

Ivanka. Da, pojdi.

(Sitnik pride.)

Mižan. Gospod Sitnik, kakor da sem Vas klical.

Sitnik. Kako Vam morem ustreči, gospod profesor?

Mižan. Odpravljal sem se na glavarstvo radi povodnji.

Sitnik. Radi povodnji? Ali Vas znanstveno zanima povodenj?

Mižan. Ne, ne, gospod Sitnik. Rad bi le vedel, kaj se da storiti in kaj namerava glavarstvo.

Ivanka. Namreč, da se pomaga revežem.

Sitnik. O, gospod profesor, to se vse uredi, kakor je treba.

Mižan. Ljudstvo je obupano.

Sitnik. E, ljudstvo, ljudstvo! Nebeške moči niso v naši službi, tem ne moremo ukazovati.

Mižan. Brez šale, gospod Sitnik, škoda je ogromna.

Ivanka. S svojimi očmi sem videla, kakšna strašna beda je.

Sitnik. To je dobro, gospodična. Morda Vas naprosimo, da nam naznanite, kaj ste opazili. Zakaj najprej izdelamo poročilo za visoko vlado.

Mižan. Ali menite, da naj ljudje vložijo prošnje in naznanijo svojo škodo? Pa kam?

Sitnik. Kaj še, gospod profesor! Zato smo že mi. Seveda se nič ne sme prenačiti. In se tudi ne more.

Ivanka. Za božjo voljo, menda se ne bo zavlačilo? Pomislite vendar, da nekatere družine že nimajo hrane.

Sitnik. Gospodična, pri nas se nič ne zavlači. Ampak red mora biti povsod. Najprej moramo izdelati poročilo. To mora biti temeljito. Vlada ima pravico, zahtevati temeljitost od nas. Taka je naša dolžnost. Mi opravimo svoje, druge instance pa svoje. Zato imamo instance.

Ivanka. A na ta način lahko mine mesec, preden dobe ljudje kaj podpore.

Sitnik. Oprostite, tako hitro ne gre. Red mora biti.

Ivanka. Red, red! To je čuden red, ki peha ljudstvo v bedo.

Sitnik. Čarati ne moremo, gospodična. In če ne bi bili strogi, bi nas ta drhal lepo ociganila!

Mižan. Kako mislite?

Sitnik. Za loterijo bi smatrali to povodenj in vsak bi hotel zadeti glavni dobitnik. Toda odpustite, mudi se mi. (Se poslovijo in odide.)

Ivanka. To bo lepa reč. Ne, tako ne sme biti.

Mižan. Saj ne bo tako. Sitnik misli, da mora vedno govoriti kakor paragraf, ki je meso postal.

Ivanka. Pa morda še sam ne ve, kako da je.

Mižan. Zato pojdem kar k glavarju.

Ivanka. Da, da, to bo najbolje.

(Marjana pride z leve.)

Marjana. Mon dieu! Kaj pa delata tukaj?

Ivanka. Nič posebnega, tetka. Pogovarjava se.

Marjana. Draga Ivanka, jutri se vrnem v Ljubljano.

Ivanka. Že?

Marjana. Ah, skrajni čas je že. Morali ste se me že naveličati.

Ivanka. Ali se Ti je zgodilo kaj neprijetnega?

Marjana. Bog obvaruj! Toda, drago dete, ne spodobi se. Ker ste bili vsi tako ljubeznjivi z menoj, vsak na svoj način, sem skoraj pozabila na konvencionalna pravila.

Ivanka. O, to nič ne de pri nas, ki ne poznamo takih pravil.

Marjana. Svet bi že lahko mislil, da izkoriščam Vašo gostoljubnost.

Ivanka. Ne, ne, tetka.

Mižan. Gotovo ne misli tega nihče, milostiva.

Marjana. Na vsak način se moram vrniti. Tudi moj mož mi je pisal. Kličejo me družabne dolžnosti.

Ivanka. Ali so tako stroge?

Marjana. Da, moje dete. In zdaj bi Te še enkrat rada vprašala, če ne bi šla z menoj v Ljubljano?

Ivanka. Hvala, draga tetka, predobra si. A zadnji čas se je nekaj izpremenilo.

Marjana. O, o, moja radovednost dražiš.

Ivanka. Gospod profesor me je povabil k sebi.

Marjana. Gospod profesor?

Ivanka. Da, draga tetka.

Marjana. Toda — gospod profesor je vendar samec.

Ivanka. Da, draga tetka. Jaz sem pa samica.

Marjana. Ne razumem Te, dete.

Ivanka. Potem pa ne bova več samec in samica —

Marjana. Kako — zaroka?

Mižan. Da, milostiva.

Marjana. Ah — tako. To je presenečenje. Seveda, če bosta hitela s poroko — hm — no, čestitam Vama. Saj ima gospod profesor gotovo lepo kariero. No, pa dotlej bi morda le prišla k meni. Če bosta živela v mestu, bi bilo dobro, da bi se pripravila za družabne naloge.

Ivanka. Bojim se, draga tetka, da nimam talenta za nje. Kar se pa morem naučiti, se naučim menda pri svojem profesorju.

Marjana. A po poroki bo za marsikaj prepozno.

Ivanka. Saj grem zato k njemu, da se takoj lahko začnem učiti.

Marjana. Takoj? To vendar ni mogoče?

Ivanka. Zakaj pa ne tetka? Na vsak način pozikusiva in nemara pojde.

Marjana. Kaj pa misliš? Tega vendar ne more dovoliti papa.

Ivanka. Je že dovolil.

Marjana. Nemogoče! . . . Ah, bogve kaj je mislil. Dete, dete, to ni mogoče. O, govoriti moram s tvojim očetom. (Hoče oditi.)

Ivanka. Prosim Te, tetka, počakaj še malo. Rada bi Te nekaj prosila.

Marjana. Pa vendar ne —

Ivanka. Ne, ne, tetka. Nekaj družega. V Ljubljani imata Ti in stric zelo vplivne zveze. Vidiš, lahko bi kaj storila, da bi tukajšnje prebivalstvo dobilo kaj podpore.

Marjana. O, to ne sodi v Stramonov delokrog.

Ivanka. Toda če ima zveze.

Marjana. Tega ne razumeš, dete. Nikakor se ne more vmešavati v drug resor. Ne, ne, to je povsem nemogoče.

Ivanka. Bilo bi dobro delo, tetka.

Marjana. Ne, ne, to bi bilo skrajno netaktno. A sedaj moram res govoriti s Tvojim očetom. Res. Z bogom, Ivanka. Z bogom, gospod profesor. (Odide.)

Ivanka. Bilo bi skrajno netaktno!

Mižan. Če se je najinim kmetom povsod tako go-dilo, se ne čudim, da so izgubili zaupanje.

Ivanka. Uboga tetka! Kako bo danes obedovala, ko se mora tako zgražati!

Mižan. Neusmiljena si bila.

Ivanka. Skrajno netaktna. Odpusti nam naše grehe —

Mižan. Amen!

(Kmetje pridejo vidno razburjeni, spredaj Lukežič, Grjavec, Komar.)

Ivanka. Ni Vas uslišal?

Lukežič. Nič!

Grjavec. Kakor da človek pridiga prešičem in ovcam.

Ivanka. Pogum, prijatelji, pogum.

Mižan. Nič se ne bojte. Zapuščeni ne boste in vse boste dosegli, kar se da doseči.

Ivanka. Le malodušni ne smete postati.

Mižan. Jaz grem takoj k glavarju.

Ivanka. Jaz Te spremim.

Mižan. Na svidenje, prijatelji, pa glavo po koncu. (Odide z Ivanko.)

Lukežič. Kaj bo zdaj? Sama jeza nam ne pomaga.

(Ločnik in drugi kmetje pridejo iz gostilne.)

Grjavec. Norci smo bili, da smo kaj upali.

Ločnik. Kako je bilo?

Komar. Kako? Norčeval se je iz nas.

Lukežič. No, norčeval se ni.

Komar. Ne? Če si bil slep, nisi videl. Pravim Ti pa, norčeval se je iz nas. Zasmehoval nas je.

Grjavec. Svojo ošabnost je iztresal.

Ločnik. Ošaben je bil vedno.

Lukežič. Vprašanje je, kaj bo zdaj?

Grjavec. Kaj bo? Palica beraška pa prazen bokal.

Komar. Žal mi je, da nisem pobral kamna pa mu ga zalučil naravnost med oči.

Lukežič. S tem tudi ne bi opravil ničesar.

Komar. Kaj ne bi opravil? Dal bi mu bil, kar mu gre.

Kmetje. Zažgal bi tisto gnezdo! — Po glavi bi ga, da bi videl sto solnc.

Komar. Kdo pa je vsega kriv, če ne on?

Kmetje. On, on!

Komar. Ali je to človek ali je zverina?

Kmetje. Satan! Oderuh!

Grjavec. Tepci, da niste že davno vedeli.

Komar. Ali ni meni vzel zemlje iz same hudobije?

Kmetje. Oderuh! Ukradel je zemljo!

Komar. Ali ni on kriv, da bom zaprt?

Kmetje. On, on!

Komar. Kdo je pa kriv vse moje nesreče?

Kmetje. On! Romè!

Lukežič. To nam vse nič ne pomaga.

Ločnik. Komar ima že prav.

Komar. In kdo je kriv Vaše nesreče? Ali ga niste prosili, da naj govori za Vas?

Kmetje. Gluh je bil. Gnoj je imel v ušesih.

Komar. V Ljubljano se je vozil. Lahko je našantal gospodo, da so meni vzeli zemljo. Za Vas pa ni mogel nič.

Kmetje. Ker ni hotel!

Drugi kmetje. Velik gospod je. Kaj bi on maral za kmeta?

Komar. Od koga pa živi?

Kmetje. Od nas. Od kmeta.

Komar. Ali bi imel tako graščino brez nas?

Kmetje. Še bajte ne.

Kmetica. Nad glavo bi mu jo zažgali.

Komar. Koga pa zaničuje?

Kmetje. Nas! Nas! Zaničuje nas!

Komar. Ali smo mu toliko vredni kolikor njegove črepinje? Poslušajte me, kmetje! On je naša môra. Satan prekopava zemljo, ne da bi jo obdelal, ampak da bi jo pokvaril. Nič družega nima v glavi, kakor tiste črepinje. Mi bi pa lahko lakote pocrkali, pa se ne bi usmilil.

Kmetje. Ne bi se, ne. Saj nima srca.

Kmetica. Coprnik je. Hudiču se je podpisal, zato je tako bogat.

Komar. Pa še nekaj. Zakaj pa še ni bilo take povodnji kakor sedanja?

Kmetje. Povej! Povej!

Komar. Glejte, ta hrib je prekopaval. Nalašč ga je prekopaval.

Kmetje. Aha!

Komar. Odtod je prišla taka peklenska povodenj.

Kmetje. Glej ga! Hudič mu je ukazal.

Drugi. Zato mu je pokazal toliko črepinj!

Komar. Sram nas naj bo, da trpimo tako hudobijo. Nas zapirajo, on se nam pa smeje.

Kmetje. Ubijmo ga!

Lukežič. Pamet, možje!

Kmetica. S temi nohti bi ga odrla kakor koštruna.

Lukežič. Baba, poizkusi, če znaš biti pametna.

Komar. Jaz pravim: Sram nas bodi. Če Vas ni sram —

Kmetje. Sramota!

Komar. In če ste slepi —

Kmetje. Nismo! Nismo!

Komar. Mene bi bilo sram, da bi se smel tak ošabnež rogati vsem ljudem, pa še poštene klofute ne bi dobil. Mene bi bilo sram. Ampak jaz ne bom zastonj zaprt, pri moji duši, da ne.

Grjavec. Združite se — je dejal profesor.

Komar. Da, združite se. In če grem sam v graščino, pa pojdem sam.

Kmetje. Ne, ne! Vsi gremo! Vsi, kolikor nas je. Še druge pokličemo!

Kmetica. Sama mu zažgem gnezdo.

Lukežič. Ali ste znoreli? Molči, Komar!

Komar. Ne! Ne bom molčal. Ali nimam prav, moške?

Kmetje. Prav ima! Govori, Komar!

Komar. Nič več nimam govoriti. Kdor je strahopezljivec, naj gre za peč. Jaz vem, kam pojdem.

Kmetje. Na Preljevo! Na Preljevo! Vsi na Preljevo!

(Velik hrup.)

Konec četrtega dejanja.

PETO DEJANJE.

Soba na Preljevem kakor v prvem dejanju. Poleg pisalne mize je postavljena navadna miza, polna izkopin. V kotu med to in pisalno mizo košara, v kateri je še nekaj izkopin.

(Marjana sedi na zofi; Romè stoji pri mizi.)

Romè. Pusti, pusti. Dekle ni moj prst, da bi lahko z njim migal po svoji volji.

Marjana. V Tvoji očetovski oblasti je, to razume vsak otrok.

Romè. Ker pa nisem otrok, razumem to drugače.

Marjana. In odgovoren si zanjo.

Romè. Zase, Marjana, zase.

Marjana. Strašno! Ali res ne razumeš, da je to nemogoče? Stanovati pri samcu! Kaj bo dejal svet?

Romè. Ne bom ga vprašal.

Marjana. Kaj naj rečem, če me kdo vpraša, ali je to moja nečakinja?

Romè. Bržkone Te nihče ne bo vprašal. Če pa bi, pa molči.

Marjana. Nezaslišano je, kakšne pojme imate tukaj o življenju! Pravzaprav ni čudo, da je dekle tako ob takem očetu.

Romè (se ji približa.) Draga sestra, pojmuji življenje, kakor ga hočeš, vzgajaj svoje otroke, kakor Te je volja, pa si ne delaj nepotrebnih skrbi o meni. Zakaj iz pretrde snovi sem, da bi me mogle premesiti Tvoje nežne roke.

Marjana (vstane). Žal mi je, da moram oditi ob taki disonanci iz Tvoje hiše.

Romè. Nihče ne pravi, da moraš.

Marjana. Razume se, da sem Te hotela povabiti k nam, zakaj moj mož in jaz veva, kaj se spodobi.

Romè. Hvala bogu da je vendar nekdo v naši družini, ki to ve. Toda ne mika me, hoditi tja, kamor sem vabljen le, ker se spodobi.

Marjana. Sploh onemogočajo Tvoje navade človeku izvrševanje —

Romè. — družabnih pravil, etikete, socialne konvencije... Poznam, poznam po imenu vso to šaro. Ampak čuj me, Marjana. Vso to molitvico bi si bila lahko prihranila, ker ne vem, kaj bi v Tvoji hiši moglo mikati mene. Človek v Vaši družbi — to bi bilo tako kakor zvezda v luži.

Marjana. Prosim Te, ukaži, da se takoj vpreže. V takih razmerah ne morem niti trenotek več ostati pod Tvojo streho. (Hoče oditi k zadnjim desnim vratom.)

Romè. Zakaj pa ne?

Marjana. Če ne razumeš, da se žena ne žali, ako je sama in je nihče nima braniti —

Romè. Vidiš, Ivanka bi se gotovo znala braniti. Sicer pa — po Tvoji volji. Če se Ti res mudi, kar pokličem.

Marjana. Ti še vprašuješ! Ti še ne razumeš, kaj je nemogoče!

Romè. Razumem, razumem. Povedala si mi, da je nemogoče, torej mora biti nemogoče. (Pozvoni.)

Marjana. Vsaka minuta podaljša v teh razmerah moje muke.

Romè. Kako da ne, revica?

Marjana. Vse Tvoje pomanjkanje oblik sem prenašala —

Romè. — kakor da si prišla v najtemnejšo Afriko.

Marjana. Toda vsaka toleranca mora imeti enkrat konec.

Romè (ji položi roko na ramo.) To je Tvoja zmeta. Treba ni konca ne začetka tolerance. Vsaka toleranca je zatajevanje samega sebe. Če bi mi n. pr. Ti bila na poti, bi Ti bil takoj dejal brez ovinkov in brez sramu: Draga Marjana, nadležna si mi, prosim Te, pojdi svojo pot.

Marjana. To bi mogel reči svoji sestri?

Romè. Vsakemu človeku; svoji sestri lože kakor tujcu. Tvoja volja je torej: Ostani ali pa pojdi.

Marjana. Prosim Te, ne zadržuj me.

(Ažbot vstopi.)

Romè. Moja sestra želi voz. Poskrbite, da ne zamudi vlaka.

Ažbot. Kar takoj?

Romè. Ali nisem govoril jasno?

Ažbot. Kakor ukazujete. (Odide.)

Marjana. Grem, da uredim svoje stvari. (Odide na desno zadaj.)

Romè (gleda trenotek za njo, potem gre polagoma k mizi s svojimi izkopinami, ki jih razstavlja, kakor da jih hoče urediti. V roke vzame staro posodo, ter jo ogleduje z vidnim veseljem).

(Minka vstopi.)

Minka. Ali si zadovoljen s svojim delom, Ivan?

Romè. Poglej semkaj, Minka. Našel sem, česar sem želel, a toliko, kolikor nisem slutil. Ti boš morda razumela, kako srečen sem.

Minka. Mislila sem si, da ne gre za malenkost. Prečul si vso noč ob delu.

Romè. Da. Zaspati ne bi bil mogel, dokler ni bilo vse opravljeno. Sedaj sem pregledal vse, primerjal sem, in vse se vjema. Vsi dvomi so se razkadili, ne govori se več o hipotezah, ampak sami dokazi so tukaj. Vsak ugovor lahko pobijem z živimi pričami. Zakaj vse, kar je tukaj, živi. In jaz, jaz vem sedaj, da živim!

Minka. Ivan, Ti veš, da se veselim s Teboj. Tako mi je, kakor da sem dvomila in upala s Teboj, kakor da so se tudi pred mojimi očmi razblinile megle in

zdaj gledam ponosno stavbo, ki si jo gradil z vsemi mukami in z vso močjo svoje duše.

Romè (jo prime za roko in odvede k oknu, ki ga odpre). Glej, Minka. Kaj vidiš tam zunaj? Vodo, tupatam kos polja, hrib, hiše, hleve, tupatam človeka. Kdorkoli hoče, vidi to, vsak dan, vsako uro. Pa zatisni oči. Daj slovo današnjemu dnevu. Pošlji svojo misel nazaj, za stoletja, za tisočletja. Kaj je bilo tedaj in kako je bilo? Odpri oči, pa gledaš v temno noč. Vprašuj ljudi, a gluha so ušesa, nemi so jeziki. Izginila je misel, moč in zavest, kakor da ni sveta ne človeka. (Odvede jo k mizi.) Pa poglej sem, na to neznatno ropotijo. In zgodi se čudež. Jasnost Ti prihaja v oči, megle se trgajo in dviga se svet, prečuden svet, bistrejši in bistrejši je pogled, živejša in živejša je slika. Ljudi vidiš, njihova bivališča, njih delo in boje, vse njih življenje, med njimi stojiš, kakor da si se rodila med njimi, kakor da si od večnosti do večnosti!

Minka (se ga oklene). Dragi moj Ivan, kako sem srečna s Teboj!

(Kratka pavza.)

Romè. Sedaj spišem svojo knjigo. V moji glavi je že gotova od začetka do konca.

Minka. To bo dobiček, ki ga bodo ljudje imeli od Tvojega dela.

Romè. Potreba mojega duha je, Minka. Ljudje pa naj počno, kar hočejo.

(Kratka pavza.)

Minka. Ivan!

Romè. Kaj pa, Minka?

Minka. Tako slovesna je ta ura — dveh ljudi pa ni tukaj, da bi se veselila s Teboj.

Romè. Ne, ni ju. Tako sta odločila, svobodna sta.

Minka. In vendar je Ivanka najina. Kdo naj bi bil deležen Tvojega praznika, če ga ni ona?

Romè. Priznavam, Minka: Odkar se je poslovila, mi je včasih tako, kakor da manjka nekaj mojega . . . Toda to je slabost, ki izvira iz navade. Otresti se je treba teh misli.

Minka. Morda je pa vendar več kakor navada. Tvoja kri je in zdi se mi, da se skrivnosti takih vezij teže razkrivajo in razlagajo kakor misterij pokopanih preteklosti.

Romè. Tukaj (pokaže na izkopine) je moj magnet, njen je kdove kje. In vsak mora iti za svojim ciljem, sicer zablodi in se izgubi.

(Minka gre prav tiho k oknu, gleda nekaj časa vun, pa si naskrivaj obriše solzo. Potem se počasi vrne.)

(Marjana pride iz sosedne sobe s solnčnikom in ročno torbico v rokah.)

Marjana. Moje stvari so v redu. Sedaj se odpeljem.

Minka. Kaj že?

Marjana. Tako mora biti. Ivan že ve.

Romè. Dejala si tako in verjeti Ti moram.

Minka. Jaz pa ne razumem . . .

Marjana. Ivan, posloviva se kakor brat in sestra.

Romè. Kako pa drugače?

Marjana. Pozabiva, kar je bilo zadnjo uro. Glej, jaz Ti odpuščam.

Minka. }
Romè. } Odpuščaš?

Marjana. Človek, ki živi v naši družbi, tako lahko pozabi na Tvoje posebnosti, pa misli, da si res tako neuljuden.

Romè. Draga moja, Ti rabiš besede, o katerih bi moral prav mnogo premišljati, da bi jih razumel. Pa nimam dosti časa za to.

Minka. Ivan se pripravlja, da spiše knjigo o svojih najdbah in to delo ga je popolnoma prevzelo.

Marjana. Ah, knjigo pišeš? Znanstveno knjigo? (Odloži, kar ima v rokah.) O, kajpada, to gotovo ne bo tendenčna reč kakor Mižanova.

Romè. Ne verjamem, da bi Te zanimalo, a če hočeš, Ti lahko povem, da bo knjiga vseskozi stvarna.

Marjana. Saj sem vedela, da Ti ne gre za izzivajočo tendenco in za škandal, kakor ga je povzročil Mižan. Strokovnjak si. Tvoja knjiga Te proslavi; vsa vrata se Ti bodo odpirala in glasovitemu učenjaku se ne bodo očitale ali zamerile manire, ki kompromitirajo druge ljudi.

Romè. Žal mi je, da moram razdreti Tvoje ljubeznjive iluzije. Koliko vrat bo odprtih in koliko zaprtih, ne vem, ker ne bom trkal na nobena. Moje manire me ne skrbe, ker jih za nikagor ne izprememim.

Tendenčna pa bo moja knjiga, ker bo stvarna; vsaka stvarnost ima tendenco v sebi. In mogoče je, da povzroči tudi takozvan škandal, zakaj podpirala ne bo nobene lepe želje in nobenega priljubljenega predsodka, temveč golo resnico.

Marjana. Tako, tako — no, da, da.

Minka. Ivan ima prav. Resnica je včasih ljudem zelo zoprna.

Marjana. O — seveda —

Romè. Če si mislila, da bo mogoče, postaviti se z menoj in pobahati, moram odpihati tudi ta up. Za Tvoj salon bo bolje, če ne onesnaži moj škorenj gladkih parketov in mehkih preprog.

Marjana. Oh, kaj misliš? . . . Toda mudi se mi že res. Veš, moj mož bi mislil, da se mi je kaj zgodilo. Voz je tudi že vprežen, pa si kar recimo zbogom.

Romè. Zbogom, Marjana, zbogom. Dobro se vozi — no pa saj nisi otrok.

Marjana (stoji nekaj časa v zadregi, misleča, da se ji Romè približa za slovo; ko pa vidi, da se ne gane, vzame solnčnik in ročno torbico ter se naglo obrne). Imejta se dobro. (Odhaja.)

Minka. Počakaj, spremim Te.

(Ažbot vstopi.)

Ažbot. Prtljaga je že na vozu.

Minka. Dobro. (Odide z Marjano.)

Romè. Tudi jaz moram z doma. Treba se je prepričati, če je nasip dovolj trden.

Ažbot. Gospod Romè, bodite brez skrbi: Nasip je tako čvrst kakor za trdnjavo. Na ono zemljišče ne pride voda, četudi bi deževalo še štiri tedne.

Romè. Verjamem Vam. Pa vendar bi rad sam pogledal.

Ažbot. Ali naj Vas spremim?

Romè. Ni treba. Ljubše mi je, če ostanete tukaj. Vsaj lahko nekoliko pazite, da se mi tukaj nič ne zabrska. Vse naj ostane natančno, kakor je.

Ažbot. Saj se ne more nič zgoditi. Pa bom že pazil.

Romè. Ali se Vam zdi sedaj samotno na Pre-ljevem, Ažbot?

Ažbot. Oh, meni! Milostive gospe sestre prej itak nismo imeli, gospodična Ivanka pa — ah, saj smo vedeli vsi, da enkrat odide.

Romè. O, o — tužni ste? Čudno! Saj boste imeli manj dela in skrbi.

Ažbot. To že — pa vendar! . . . Eh, kaj blebečem?! (Gre k oknu.) Pravkar odhaja voz z milostivo gospo sestro.

Romè. Tako? — Ali je moja žena doli?

Ažbot. Da. Z robcem maha. Zdaj pa odhaja — menda na vrt.

Romè. Jaz grem pa po svojem poslu. Delavce vzamem za vsak slučaj s seboj. (Odide.)

(Ažbot stoji še trenotek pri oknu, potem gre k mizi z izkopinami in jih gleda brez zanimanja. Nato gre počasi v sredo, sede na taburet, se upre s komolci ob kolena in zagrebe glavo v dlani.)

(Starc pride s prazno košaro in se ustavi blizu Ažbota ter ga gleda.
Ažbot ga ne opazi.)

Starc. Kaj pa se Vam je zgodilo, gospod Ažbot?

Ažbot (ga pogleda). Meni? . . . Kaj bi se mi zgodilo? . . . Nič . . . Kaj pa Vi s to košaro?

Starc. Gospod je dejal, da je tam notri kup papirja, ki naj ga odnesem v kuhinjo, ali pa kam drugam.
(Postavi košaro na tla.)

Ažbot. Tako? . . . Le glejte, da se ne dotaknete izkopin.

Starc (gre zelo počasno proti oknu). Ničesar se ne dotaknem.

(Pavza.)

Ažbot. Kaj pa je, Starc?

Starc. Kaj bi bilo?

Ažbot. Hm.

Starc. Hm. Seveda — hm.

(Pavza.)

Starc. Gospod Ažbot, ali ne bo več gospodične?

Ažbot. Eh — nemara je ne bo.

Starc. Kajpada — ne bo je.

Ažbot. Starc — gospod Romè je vprašal, če bo zdaj samotno na Preljevem.

Starc. Samotno? (Se vrne, povezne košaro in sede nanjo.)
Samotno.

Ažbot. Mislite, da bo? (Vstane.)

Starc. Kako pa naj bi bilo?

Ažbot (hodi počasi po sobi). Saj bomo imeli dela.

Starc. Seveda — — seveda.

Ažbot. Tako velik je ta grad.

Starc. Eh — velik. Zelo velik . . .

Ažbot. Gospodična Ivanka je včasi pela.

Starc. Pela je, pela. Nič več ne bo pela.

Ažbot. Včasi je prihajal gospod profesor.

Starc. Nemara pride še kaj.

Ažbot. Starc — nemara ga ne bo več.

Starc. Čudno je.

Ažbot. Kaj je čudno, Starc?

Starc. Eh — tako.

Ažbot. Tiho bo pri nas.

Starc. Tiho bo.

Ažbot. Starc?!

Starc. Kaj pa, gospod Ažbot?

Ažbot. Ali verujete v čare?

Starc. Kaj? . . . Čare . . . Eh, kaj!

Ažbot. Jaz ne verujem. Ampak —

Starc. Kaj pa mislite?

Ažbot. Ali ste kdaj slišali o ukletih gradovih?

Starc. Eh, to so istorije.

Ažbot. Seveda so.

Starc. Ukleti gradovi.

Ažbot. Ni jih. Kajpada jih ni.

Starc. Ampak na Preljevem je tako kakor v ukletem gradu.

Ažbot. Saj ne verujeva v take reči.

Starc. Nič ni ukletega.

Ažbot. Le samotno je.

Starc. Vi ste še mladi, gospod Ažbot.

Ažbot. Mlad? . . . Ne, ne.

Starc. Če vzamete mene —

Ažbot. Vseeno. Tudi jaz ne pojdem odtod.

Starc. Zakaj pa ne?

Ažbot. Jaz ne morem tako kakor gospodična
Ivanka — Vi tudi ne.

Starc. Jaz — jaz sem star. Vi —

Ažbot. Z menoj je tudi tako kakor z Vami.

Starc. Seveda, seveda.

Ažbot. Tiho bo.

Starc. In samotno.

Ažbot. Samotno in tiho.

(Od spodaj se čuje ropot. Ažbot in Starc začudena poslušata. —
Pavza.)

Ažbot. Kaj je to?

Starc. Ne vem. (Ropot se približuje.) Ne razumem —

Ažbot. Kaj se godi?

Starc. Ljudje so.

Ažbot. Ampak — tak hrup! . . . Poglejva!

(Pohiti k vratom. Ko je tam, se vrata odpro in v sobo plane Komar,
za njim kmetje, med njimi Lukežič, Grjavec, Ločnik.)

Komar. Kje je?

Ažbot. Kaj pa je? Kaj pa hočete?

(Kmetje pahnejo Ažbota na stran in se vsujejo v sobo.)

Komar. Kje je satan?

Ažbot. Kaj pa uganjate? Kaj pa je to?

Komar. Molči! Kdo Te kaj vpraša?

Ažbot. Ali se poberete pri tej priči?

Komar. Jezik za zobe!

Starc. Za božjo voljo! Ali ste znoreli?

Grjavec. To Te nič ne briga, stari.

Ažbot. Starc, tolovaji so! (Pomiga z glavo, kakor da mu
hoče reči, naj mu pomaga, ter plane proti Komarju.) Ali se izce-
dite, ali ne? Ta bi bila!

Starc. Ko ni gospoda doma — (Pomaga Ažbotu.)

Komar. Vaju naj se ustrašimo?

(Razvije se pretep, Lukežič izkuša miriti, toda brez uspeha. Ažbota
in Starca prime nekoliko kmetov, ki ju drže tako, da se ne moreta
geniti.)

Lukežič. Ta dva nista nič kriva!

Grjavec. Mir naj dasta.

Ažbot. Razbojniki! Razbojniki!

Komar. Ne deri se!

Ločnik. Saj se nič več ne bojimo.

Komar. Spravite ju kam, pa če kričita, jima za-
mašite usta.

Ažbot. Razboj—

(Prvi kmet ga prime za usta.)

Komar. V klet ju zaprite!

(Kmetje odvlečejo po sili Ažbota in Starca.)

Lukežič. Pa kaj bo zdaj?

Kmetje. Vse razbijemo! Vse na kose!

Drugi kmetje. Kje je hudobec?

Lukežič. Vsaj malo pameti, ljudje! Kaj so Vam storili stoli?

Ločnik (pri mizi). Tukaj ima tiste črepinje.

Grjavec. Aha!

Kmetje. Prokleta šara!

Komar. Da bi dobil njega v krepplje —!

Lukežič. Da Te obesijo.

Komar (pred kipom v kotu). Glej, glej, to je njegov malik. (Vzame kip v roko. Smeh.) Ta je nemara večen. (Trešči kip ob tla. Smeh.)

Ločnik. Kaj je crknil? (Smeh. Nekoliko kmetov se puli za drugi kip in ga razbije.)

Grjavec. Večna luč naj mu sveti!

(Nekateri kmetje razmečejo papirje s pisalne mize, drugi jih potrgajo.)

Ločnik (pri mizi). To so same svetinje.

(Kmetje, ki so odpeljali Ažbota in Starca, se vrnejo.)

Drugi kmet. Oskrbnik se joka. Pravi, naj se ne dotaknemo črepinj. (Smeh.)

Komar. Haha! Te so mu več vredne od nas.

Grjavec. Več od življenja!

Kmetje. Ne doteknite se jih! (Smeh.)

Komar. Zaradi te ropotije bom zaprt.

Ločnik. Za to se je brigal, za Melnico pa ne.

Kmetje (premetujejo izkopine na mizi). Za nas pa ne.

Komar. V vodo znesimo to šaro.

Kmetje. V vodo! V vodo!

Ločnik. Tukaj je košara.

Grjavec (sune z nogo košaro, ki je pri mizi). Tukaj je še ena.

(Kmetje mečejo izkopine v košaro.)

Ločnik (pokaže na zadnja vrata). Tam notri je še take šare.

Grjavec. Še, še!

(Nekateri kmetje pohite v zadnjo sobo in puste vrata odprta. S polic mečejo izkopine in odpirajo po sili omare.)

Prvi kmet. Saj bo še kje kakšen koš. (Pohiti z dvema drugima na desno.)

Ločnik. Voda se bo potolažila, če dobi tako drago krmo.

(Dva kmeta nosita iz zadnje sobe izkopine v prvo in jih mečeta v košare.)

Grjavec. Ta je že polna.

Drugi kmet. Kar na krst!

(Dva kmeta odneseta košaro. Ostali nadaljujejo.)

Komar. Zdaj mi je pa minila vsa jeza.

Lukežič. Hvala bogu!

Ločnik. Kaj ni veselo?

Komar. Kar zaplesal bi! (Skače, kakor da hoče plesati.)

(Kmetje, ki so prej odšli, prineso velik koš; iz zadnje sobe prihiti eden, pa jim ga vzame. V zadnji sobi ga napolnijo. Dva kmeta odneseta drugo košaro in koš.)

Grjavec. Zdaj pa lahko zopet koplje, če se mu poljubi.

Prvi kmet. Ali je še kje kaj?

Ločnik. Groš dobiš, če najdeš še kaj.

Prvi kmet. Haha, Komar je vesel.

Grjavec. Kakor da ni nobene ječe na svetu.

Komar. Vesel, vesel! Vi ste pa menda klaverni.

Ločnik. Oho!

Prvi kmet. Ali misliš, da znaš sam plesati?

Kmetje. Na ples! Na ples!

(Kmetje hrupno odmaknejo mize in zofo, nalože fotelje nanje in plešejo. Lukežič stoji zamišljen na strani. V splošnem dirindaju vstopi Minka.)

Minka. (Vidi se, da je hitela; skoraj brez sape je. Nekaj časa je nema. Potem zakriči). Za božjo voljo, kaj se je zgodilo?

Kmetje (plešejo dalje). Le veselo! Le veselo!

Komar. Nič, gospa, nič. Le majhen semenj.

Ločnik (pristopi in se nerodno pokloni). Ali bi zaplesali z nami, gospa?

Lukežič (porine Ločnika na stran). Nič se ne da pomagati. Potolažite se, gospa. Bolje je, da je šla tista šara, kakor da bi bilo kaj hujšega.

Minka. Ali veste, kaj ste storili?

Lukežič. Gospod Romè je sam kriv, če je kdo kaj kriv.

Minka. Ali veste, kaj ste storili?

(Romè plane v sobo).

Romè. Kaj pa je tukaj?

(Kmetje hipoma obstoje.)

Lukežič. Gospod Romè —

Romè. Kje so moje izkopine? (Pohiti v zadnjo sobo.)

Komar (se potuhne; ko se Romè vrne, stopi odločno k njemu). Melnica jih je vzela.

Romè (vzdigne obe roki, kakor da ga hoče udariti. Naenkrat oslabi, strmi nekaj časa v Komarja, potem se ozre po sobi). Čemu — sem živel?

Minka (pohiti k njemu). Ivan!

Romè (jo ves slab in obupan objame ter zaihti). Zakaj sem živel?!

(Konec.)